

**Sustentabilidade
Territorial**

Plan de Seguimento das DOT

**MEMORIA AO
PARLAMENTO**

2017

XUNTA DE GALICIA

Presentación.....	5
Resumo 7	
1. Desenvolvemento das DOT e da sustentabilidade territorial.....	11
<i>Criterios</i> que constitúen as liñas estratéxicas da política territorial de Galicia:	15
Liña estratéxica A: Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e previr a urbanización difusa.....	15
Liña estratéxica B: Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio	28
Liña estratéxica C: Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio	30
Liña estratéxica D: Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial	32
Liña estratéxica E: Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural	36
Liña estratéxica F: Protexer o patrimonio natural e cultural	39
Liña estratéxica G: Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental	41
Liña estratéxica H: Afianzar o protagonismo exterior de Galicia	44
2. Conclusión	45
Anexo (CD): Informe 2017	

Data da Memoria: decembro 2017

Presentación

A Memoria 2017 sobre os efectos da aprobación das Directrices de ordenación do territorio corresponde á cuarta edición do sistema de seguimento das DOT, publicado por primeira vez en 2014 e actualizado en 2015 e 2016. O Plan de seguimento das DOT e da sustentabilidade territorial (PSST) ten como obxectivo realizar a avaliación continua dos instrumentos de ordenación territorial e de urbanismo que desenvolven as Directrices de ordenación do territorio.

A partir do ano 2014, como consecuencia da aprobación do Decreto 176/2013, do 21 de novembro, polo que se aproba o Plan de seguimento das Directrices de ordenación do territorio de Galicia e da sustentabilidade territorial, o Instituto de Estudos do Territorio vén publicando un informe anual no que se analizan os resultados das ferramentas definidas para coñecer a evolución das variables de sustentabilidade.

Estes informes reflicten o traballo da Comisión de seguimento das DOT, órgano de coordinación técnica dos departamentos, organismos e entes da Administración xeral da Comunidade Autónoma de Galicia nas súas actuacións, que será a responsable de desenvolver e adaptar as distintas ferramentas deste sistema de seguimento.

A presente memoria elabórase a partir do traballo desenvolvido pola Comisión de Seguimento, a través dos Grupos Técnicos de Traballo (GTT), integrados por representantes de distintos departamentos da Xunta de Galicia.

Ate agora 17 grupos técnicos de traballo (GTT) definiron 69 indicadores (7 IDI e 62 IST) nestes catro anos. No informe 2107 avalíanse un total de 54 indicadores, dos cales 50 son actualización e catro son incorporados por vez primeira a este Plan. Os indicadores novos son: Dinámica urbanística, Demandantes de vivenda protexida, Risco de asolagamento e Variación do estado das masas de auga. A periodicidade varía en función das fontes que os alimentan e doutras cuestións como é a necesidade estudar períodos de tempo significativos para os que a variación dos datos son susceptibles de indicar unha tendencia, especialmente naqueles que presentan unha impor-

tante volatilidade por factores non sempre relacionados coa variable que se está a medir.

A Memoria recolle os resultados dos indicadores estruturados nas oito liñas estratéxicas que as Directrices de ordenación do territorio de Galicia salientan para acadar un territorio sustentable e unha sociedade cohesionada no marco da Estratexia Europa 2020, unha estratexia que é a axenda do crecemento e emprego da Unión europea, un crecemento intelixente, innovador e sustentable.

Esta Memoria de 2017, así como o Informe do PSST, contan con versións preparadas para a descarga desde internet¹.

¹ http://www.ige.eu/web/mostrar_actividade_estadistica.jsp?idioma=gl&codigo=0101001001
<http://cmaot.xunta.gal/seccion-organizacion>; <http://cmaot.xunta.gal/indicadores>

Resumo

A Memoria 2017 sobre os efectos das Directrices de ordenación do territorio correspóndese coa cuarta edición do sistema de seguimento das DOT.

Esta memoria describe a situación e evolución dos indicadores definidos para avaliar os efectos das DOT sobre as variables ambientais e socioeconómicas. A análise abórdase a partir das oito liñas de acción que as DOT propoñen como estratéxicas para Galicia.

Os indicadores, de desenvolvemento e implantación (IDI) e os de sustentabilidade territorial (IST), xunto á Enquisa de percepción territorial (EPTU) son as tres ferramentas sobre as que se sustenta o sistema de seguimento.

Anualmente actualízanse a meirande parte dos indicadores definidos segundo a periodicidade das súas fontes ou do seu potencial para indicar resultados significativos, de cara a poder avaliar a súa tendencia. Este ano avaliáronse un total de 54 indicadores, tres máis que o ano pasado.

Os IDI cuantifican os distintos instrumentos de ordenación do territorio e urbanística que se teñen desenvolvido cumprindo así as obrigas das DOT. Neste senso, no período 2011-2017 aprobáronse 38 Planes Xerais de Ordenación Municipal e outros 178 atópase en elaboración. Neste último ano aprobáronse 5 novos PXOM, todos eles na provincia de Pontevedra, o que supón acadar un 12,10% dos concellos adaptados ás DOT, un 9,24% máis que no 2013. Se engadimos os 178 que están en elaboración acádase o 68,79% dos concellos galegos adaptados ou en proceso de adaptación, o que en termos de poboación supón un 63,79% e, en termos de superficie, un 68,53% da superficie galega. No que se refire aos instrumentos de ordenación do territorio, a Xunta de Galicia aprobou un plan territorial integrado, o Plan de ordenación do litoral, que abrangue máis de 215.000 hectáreas e ao 57% da poboación galega. Un segundo plan territorial integrado, o da bacía hidrográfica do río Eume, está a desenvolver o modelo territorial proposto polas DOT para unha cunca hidrográfica (determinación 10.1.2.c). Así mesmo, aprobáronse catro plans sectoriais de incidencia supramunicipal e outros catro atópanse en elaboración.

Para a avaliación do grao de cumprimento das liñas estratéxicas da política territorial establecidas nas DOT, analizouse o estado e a evolución dos IST, así como as actuacións desenvolvidas polo Goberno de Galicia en cada unha das liñas.

Na liña estratéxica A “**Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e prever a urbanización difusa**”, o estudo do desenvolvemento dos plans urbanísticos permite aproximarse ao grao de axuste entre estes e a demanda real de solo ou capacidade de xestión nos distintos concellos galegos, segundo sexa o papel que lle asigna o sistema de asentamentos das DOT.

O informe deste ano inclúe un indicador novo, **Dinámica urbanística** que pretende avaliar a intensidade coa que se produce a transformación urbanística do solo en Galicia nos últimos anos. A porcentaxe de superficie transformada respecto da prevista polo plan urbanístico é do 16% no sistema de cidades (valor da mediana), do 5% no sistema urbano intermedio (SUI) e do 3% nos Nodos para o equilibrio territorial (NET). No resto de concellos analizados, o valor da mediana é do 3,6%. Os resultados obtidos permiten sinalar que os plans urbanísticos deben evitar clasificar solo que derive nun innecesario consumo de solo e/ou na delimitación de ámbitos para transformación urbanística pouco axustados á demanda real.

Este indicador complementa a outros calculados no informe anterior (2016), tales como **Grao de conurbación**, que analiza a compacidade dos crecementos e sinala que en máis da metade dos concellos a porcentaxe de contigüidade entre os novos ámbitos de solo e o solo xa transformado non supera o 33% do seu perímetro; o **índice de saturación** que relaciona superficie de concello e superficie prevista para o crecemento, cun valor medio para os concellos con planeamento do 8,5% onde só un 25% destes concellos supera o 16%; e o indicador **Crecemento previsto**, cun valor medio para Galicia do 39% de superficie prevista polo plan respecto da superficie xa transformada do concello.

Estes indicadores compáranse entre si para avaliar a incorporación dos criterios de sustentabilidade e de racionalidade no consumo de solo que os plans urbanísticos adaptados ás DOT están obrigados a fixar como un dos seus obxectivos.

Outros indicadores relacionados son **Superficie ocupada pola edificación**, cun valor inferior ao 1% da superficie de Galicia no 2014 que amosa unha liña de crecemento menos acusada que en anos anteriores e **Vivendas familiares** (+0,94% en 2016) que amosa un repunte respecto do ano 2015.

A dinámica demográfica debe ser un dos piares nos que se asente a xustificación de crecemento urbano; sen embargo, a poboación segue diminuíndo, case 49.000 habitantes menos na última década, o que representa un 1,8% nese período e supón que o 80% dos concellos perden poboación entre 2006 e 2016, mentres que no último ano a perden o 88%. Esta tendencia negativa é máis acusada no ámbito rural aínda que tamén se dá nalgúns dos concellos das cidades principais (A Coruña, Ferrol ou Ourense). Pola contra Pontevedra, Lugo e Santiago de Compostela continúan gañando poboación ao igual que algúns concellos das periferias urbanas como a da capital de Galicia (Teo, Ames, Brión, Oroso), a da Coruña (Arteixo, Culleredo, Cambre, Carral, Sada, Oleiros ou Miño), a de Ourense (Peireiro de Aguiar, San Cibrao das Viñas e Barbadás) ou a de Pontevedra (Poio e Barro).

Este informe tamén incorpora un indicador relevante para a análise dos procesos de desenvolvemento dos asentamentos: o cálculo do **Risco de asolagamento** permite a identificación das Areas de Risco Potencial Significativo de Inundación (ARPSIs) e do número de habitantes aos que afectan ás chairas de inundación desas áreas para as enchentes que se producen cun período de retorno (T) de 100 anos. Esta información é básica para deseñar e priorizar as intervencións de protección, ordenación do territorio e sensibilización da poboación.

No que respecta á liña **B “Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio”**, destaca a renovación da Estratexia da paisaxe galega para o período 2017-2020, en clara consonancia con esta liña estratéxica das DOT, e que se desenvolve a través dos instrumentos de protección, ordenación e xestión das paisaxes, as estratexias de integración paisaxística e a sensibilización, formación e divulgación da paisaxe.

Á aprobación do Catálogo das paisaxes de Galicia, séguenlle a tramitación das **Directrices de paisaxe**, documento en tramitación, que definirá as determinacións específicas para acadar os obxectivos de calidade paisaxística en cada unidade de paisaxe, ademais de conter unha serie de normas e recomendación.

Os indicadores de **Diversidade paisaxística** e **Índice de xestión das paisaxes**, definidos nas propias Directrices da paisaxe, facilitan o seguimento e control dos obxectivos de calidade paisaxística. O primeiro sinala unha baixa diversidade agrícola e unha alta diversidade forestal, así como unha variación negativa en ambas no período 2011-2014, mentres que o segundo reflicte a diversidade agroforestal que en Galicia é alta, aínda que nese período se detecta certa diminución.

No plano normativo, destacan o **Plan básico autonómico** que vén a completar o marco urbanístico para unha ordenación sustentable do territorio, e a Lei de rehabilitación e de rexeneración e renovación urbanas de Galicia, actualmente en tramitación, cuxo obxectivo prioritario é facer dos elementos propios da nosa cultura arquitectónica factores de revitalización e dinamización de Galicia.

Dentro das políticas sectoriais que inciden na mellora da paisaxe, tanto urbana como rural, en colaboración coas entidades locais, destaca, por unha banda, o **Plan HURBE** que trata de articular unha estratexia de posta en valor de pezas urbanas, claves para o equilibrio territorial, e dos núcleos rurais e que no período 2014-2017, leva a cabo programas de equipamentos e de humanización de espazos públicos. Por outra, as **Áreas de Rehabilitación Integral** interveñen sobre conxuntos de edificacións con usos residenciais en situación de deterioro para mellorar a habitabilidade das vivendas co obxectivo mellorar a calidade de vida dos seus habitantes e ao tempo recuperar o patrimonio edificado. Entre 2015 e 2016 declaráronse 11 ARIs e prevense ao redor de 1.591 actuacións de rehabilitación ademais das que de xeito directo leve a cabo o IGVS rehabilitando vivendas de promoción pública, que en 2017 suman 36 licitacións de obra.

Na liña **C “Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio”** os datos (EPTU 2015) revelan que só un 5% dos desprazamentos ao traballo se realizan en transporte público mentres que o 67% o fan en vehículo privado e o 26% a pé ou en bicicleta.

No que atinxe ás tecnoloxías da información e telecomunicacións, o **Plan de Banda larga 2020** asume garantir unha cobertura de banda larga de cando menos 30 Mbps para a totalidade da poboación e impulsar a contratación nos fogares de servizos de banda larga de máis de 100Mbps. Neste aspecto, Galicia presenta unha cobertura global dun 61,30% da poboación, con cobertura de caudal de 30 ou máis Mbps, apreciándose unhas porcentaxes significativamente máis altas nas grandes cidades ao igual que no ámbito litoral (67,8%).

Na liña **D “Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial”**, os indicadores demográficos amosan unha tendencia continuada de perda de poboación, baixa natalidade, avellentamento, altos índices de dependencia e forte polaridade urbana-rural. A isto únese a baixa densidade de poboación, que no rural atópase nun valor medio de 21,8 habitantes por km² fronte aos 91,9 hab/km² de Galicia, moi distante dos máis de 1.000 hab/km² de concellos que acollen as sete grandes cidades e algunhas vilas (A Coruña 6.331 hab/km²).

Un dos aspectos relevantes para o equilibrio territorial é a distribución territorial do solo empresarial. O **Plan sectorial de ordenación de áreas empresariais** incorporou o modelo do sistema de asentamentos das DOT, de xeito que os tres niveis inclúan solo empresarial de influencia supramunicipal co fin de posibilitar a localización de novas iniciativas dinamizadoras da industria local, así como a de parques especializados agroforestais. No marco deste plan, entre 2015 e 2017, o IGVS ten adxudicado máis dun millón de metros cadrados, dos cales 131.644 m² corresponden en dereitos de superficie.

Tamén cabe sinalar o **Plan estratéxico de impulso ao comercio de Galicia 2015-20** co obxectivo de adecuar a estrutura comercial á estrutura territorial comarcal e potenciar o comercio rural, ao amparo do cal concedéronse máis de 546.000 € en axudas no medio rural. Así mesmo, o **Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021**, que polo seu impacto —rehabilitación do patrimonio, empresas e modelos de negocio novos— propicia a fixación de poboación nos concellos do Camiño de Santiago.

Os indicadores de turismo sinalan que a oferta de prazas de aloxamento marca unha liña ascendente que, en termos de intensidade da oferta, supoñen 4,7 prazas por km². A distribución é moi desigual, manténdose máis elevada no ámbito litoral (17 prazas/km²). A diversificación de servizos turísticos das principais cidades fai que a estacionalidade, nestes ámbitos, desenda significativamente.

Na liña **E “Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural”**, sinálase ao **Plan de desenvolvemento rural** como unha das ferramentas básicas para propiciar a dinamización do rural mediante accións destinadas a mellora da viabilidade das explotacións (50.034 propietarios e 58.766 ha en 2016) e a competitividade dos distintos tipos de agricultura, á promoción da innovación tecnolóxica ou á xestión sustentable dos bosques. Outras das prioridades do Plan son a transformación e a comercialización de produtos agrícolas (acceso de máis de 300 explotacións a algún réxime de calidade), a xestión de riscos na agricultura, a mellora e conservación dos ecosistemas relacionados coa agricultura e a silvicultura (211 proxectos), ou a prevención de danos causados polos incendios, desastres naturais ou catástrofes.

Por outra banda, os indicadores relacionados co sector primario indican o afianzamento de modelos de negocio da denominada Economía verde, como o indicador de **Agricultura ecolóxica**, que ven mantendo un incre-

mento constante da superficie rexistrada e do número de operadores (81,12% e 61,26% respectivamente entre 2011 e 2016).

O número de vacas por explotación aumenta de forma continuada entre 2012 e 2014 indicando una concentración do sector mentres a **Carga gandeira** das especies bovino, ovino-caprino e cabalar mantén unha tendencia decrecente.

A **Superficie con instrumentos de ordenación e xestión forestal** amosa un crecemento continuado. En 2016, a superficie ordenada representa un 11,28% respecto da superficie arborada, desarborada e de pasteiro e supón un incremento do 16% con respecto a 2015 e do 41% respecto de 2011, data de aprobación das DOT e do primeiro informe do PSST.

Na liña **F “Protexer o patrimonio natural e cultural”**, destaca a creación da **Rede de reservas da biosfera de Galicia** co obxectivo de facilitar a consecución dos fins destes espazos ao considerar que é primordial o intercambio de experiencias e coñecementos na propia comunidade autónoma.

Outra das accións relevantes no eido do patrimonio natural é o inicio dos traballos para a definición dunha **Estratexia de Infraestrutura Verde de Galicia**, secundando a Comunicación da Comisión Europea “Infraestrutura verde: mellora do capital natural de Europa”, que o estado español recolleu na Lei 33/2015 ao introducir a creación da Estratexia estatal de Infraestrutura verde e da Conectividade e Restauración Ecolóxicas.

No que respecta ao patrimonio cultural, prevense varias actuacións específicas como son: o **Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021**; o **Plan Catedral**, definido a partir do plan director da Catedral de Santiago de Compostela para o período 2016-2021, o **Programa de restauración e posta en valor dos elementos dos Camiños** e o **Plan estratéxico de dinamización dos pequenos cascos históricos**.

A identificación e rexistro de BIC vai en aumento ano tras ano como unha das accións de protección do patrimonio cultural. Segundo a última información dispoñible en Galicia están identificados cun número de rexistro individual 730 bens inmoables, o que supón un incremento dun 12% respecto aos datos manexados no primeiro informe do Plan de seguimento das DOT.

Na liña **G “Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental”** diversos indicadores avalían o grao de eficiencia na utilización dos recursos, o respecto polo medio ambiente ou a sustentabilidade dos procesos produtivos.

No que se refire ao ciclo da auga, o indicador ***Estado das masas de auga*** sinala que é bo ou mellor no 77% das augas superficiais e subterráneas, así como no indicador ***Calidade da auga nas zonas de baño***, que reflicte unha constante mellora. Analizado dende o 2011, sinala a mellora das augas de baño coa cualificación “Excelente” (+5%) e a diminución daquelas coa clasificación “Insuficiente” (-5%).

No que atinxe á xestión de residuos urbanos, os valores de 2016, tanto en xeración bruta (1.108.389 tn.) como por habitante (1,117 kg/hab/día) están por debaixo deste obxectivo do PXRUG aínda que con respecto a 2015 apunta un lixeiro aumento (2,44% e 1,92% respectivamente). A ***Dotación de puntos limpos*** sinala ao longo da serie temporal analizada (2011-2016) unha tendencia positiva tanto no número de concellos con dotación de punto limpo (+8%) como na porcentaxe de poboación con acceso ao servizo (+16%).

Por outra banda, as ***Emisións de gases de efecto invernadoiro*** en 2015 situáronse un 1,0% por debaixo dos niveis de emisións do ano 1990. A evolución dos distintos sectores neste período de tempo mostra un comportamento desigual. Así, mentres que as emisións das industrias do sector enerxético e as emisións asociadas aos procesos industriais reduciron a súas emisións, sectores coma o do transporte e o da agricultura, aumentaron as súas emisións nun 54,9%, e un 11,9% respectivamente.

Por último, pode destacarse a elaboración de diversos documentos técnicos, como son: a ***Guía de arquitectura pasiva para vivendas en Galicia***, como apoio técnico á rehabilitación e construción de vivendas con menor impacto ambiental e enerxético e o ***Manual de recomendacións para a rehabilitación de vivendas en Galicia***.

Finalmente, na liña H ***“Afianzar o protagonismo exterior de Galicia”*** pódese subliñar a tendencia positiva que reflicte o incremento do número de peregrinos con respecto a 2016, así como o de turistas de fora de Galicia (3,2% no período xaneiro-xullo de 2017) ou o turista internacional cun incremento maior ao 20% con respecto ao verán de 2016.

1. Desenvolvemento das DOT e da sustentabilidade territorial

Cara a un territorio sustentable

Enmarcado nas liñas estratéxicas que propoñen as DOT para Galicia, faise un percorrido que abrangue, por unha banda, o grao de desenvolvemento dos instrumentos de planificación a través dos indicadores de desenvolvemento e implantación (IDI), e por outra, o maior ou menor grao de eficacia das políticas levadas a cabo pola Administración cara a un territorio máis sustentable.

Para isto, ademais dos resultados obxectivos acadados polos distintos plans ou programas despregados no territorio, en liña coas estratexias definidas nas DOT, os indicadores de sustentabilidade territorial (IST) permiten medir, unhas veces, os avances realizados para acadar determinados obxectivos, outras, as presións exercidas sobre o ambiente polas actividades humanas e outras veces, reflicten as actividades realizadas para mitigar os problemas detectados.

En particular, os indicadores ambientais pretenden dar resposta a cuestións como Qué está a afectar ao ambiente e qué se está facendo acerca destas situacións?. Uns miden o esforzo que se está levando a cabo, outros miden a eficiencia destes esforzos e outros dan información das condicións do ambiente.

A avaliación a través de indicadores facilita a lectura, en termos de tendencia e, de aspectos clave para a sustentabilidade, e reduce a incerteza sobre o que se coñece dos sistemas, aínda que non a elimina.

Indicadores de desenvolvemento e implantación (IDI)

Actualízanse os indicadores referidos aos instrumentos de ordenación territorial e urbanística, que avalían o grao de desenvolvemento das DOT a través deses instrumentos ao incorporar estes os criterios de sustentabilidade.

No que se refire aos instrumentos de ordenación do territorio, a Xunta de Galicia aprobou un plan territorial integrado, o Plan de ordenación do litoral, que abrangue máis de 215.000 hectáreas e ao 57% da poboación galega. Un segundo plan territorial integrado, o da bacía hidrográfica do río Eume, está a desenvolver o modelo territorial proposto polas DOT para unha cunca hidrográfica (determinación 10.1.2.c). Así mesmo, aprobáronse catro plans sectoriais de incidencia supramunicipal e outros catro atópanse en elaboración. Estes plans teñen diferentes ámbitos territoriais en función da súa natureza ou sector ao que responden. Os Plans sectoriais da rede viaria atenden a distintas provincias, o Plan de acuicultura litoral esténdese no ámbito litoral, mentres que o Plan sectorial de ordenación das áreas empresariais abrangue a totalidade da Comunidade Autónoma.

Na táboa 1 recóllese o estado de desenvolvemento dos instrumentos de ordenación do territorio, que non varía con respecto ao informe anterior, e na táboa 2 o dos instrumentos de planificación urbanística.

Táboa 1. Indicadores IDI do bloque Ordenación do territorio

Indicador	Nome	Estado	Superficie	Poboación*
Plans territoriais integrados	Plan de ordenación do Litoral (POL)	Aprobado	2.153,62 km ²	1.558.504
	PTI da bacía hidrográfica do río Eume	En trámite	470,06 km ²	55.923
Plans sectoriais	PS. de ordenación territorial do campus científico-tecnolóxico "Cidade do Mar"	Aprobado	109,06 km ²	-
	PS de implantación e desenvolvemento das infraestruturas da Xunta de Galicia xestionadas por RETEGAL	Aprobado	200.000 m ²	2.718.525
	Plan director de acuicultura do litoral	En trámite	-	-
	PS da rede viaria de Lugo e a súa área de influencia	En trámite	464 km ²	-
	PS da rede viaria de Ourense e a súa área de influencia	Aprobado	432.03 km ²	-
	PS de actividades extractivas na Comunidade Autónoma de Galicia	En trámite	-	-
	PS de aparcadoiros disuasorios	En trámite	-	-
	PS de ordenación de áreas empresariais na Comunidade Autónoma de Galicia	Aprobado	5.218,46 ha.	-
	Plan forestal de Galicia	En trámite	-	-
Programa coordinado de actuación				

* Decembro 2016. Concellos completos

O número de Plans Xerais de Ordenación Municipal avalía, no terceiro nivel da planificación en ferverza, o grao de desenvolvemento e de implantación destes instrumentos de planeamento, aprobados e adaptados ao modelo territorial definido nas DOT ou en elaboración. No período 2011-2017 aprobáronse 38 Planes Xerais de Ordenación Municipal e outros 178 atópanse en elaboración (**Ilustración 1**).

Os PXOM son instrumentos urbanísticos de ordenación integral nos que se contemplan as operacións de transformación urbanística do solo segundo as determinacións, de carácter xeral, establecidas pola planificación de rango superior. Neles establécese un réxime xurídico do solo e unha estrutura xeral da ordenación urbanística que fai compatible un desenvolvemento socioeconómico coa defensa e preservación dos ecosistemas.

Táboa 2. Indicadores IDI do Bloque Planificación urbanística

Código	Indicador	Medidas
PA1	Número de PXOM adaptados ás DOT aprobados ou en elaboración	Núm. PXOM aprobado
		Núm. PXOM en tramitación
PA2	Porcentaxe de PXOM adaptados ás DOT aprobados ou en elaboración	% aprobados
		% en tramitación
PA3	Porcentaxe de superficie con PXOM adaptado ás DOT aprobado ou en elaboración	% superficie con PXOM aprobado
		% superficie con PXOM en tramitación
PB1	Desenvolvemento urbanístico	Núm. concellos

Neste último ano aprobáronse 5 novos PXOM, todos eles na provincia de Pontevedra, o que supón acadar un 12,10% dos concellos adaptados ás DOT, un 9,24% máis que no 2013. Se engadimos os 178 que están en elaboración acádase o 68,79% dos concellos galegos adaptados ou en proceso de adaptación, o que en termos de poboación supón un 63,79% e, en termos de superficie, un 68,53% da superficie galega.

No ámbito do Plan de ordenación do litoral, a porcentaxe de superficie con plan adaptado ou en elaboración é do 74,60% o que supón o 69,50% da poboación residente neste ámbito.

Os seguintes gráficos e mapas reflicten o estado e a evolución do planeamento xeral en Galicia, desagregado por provincias, municipios e segundo o sistema de asentamentos proposto polas DOT (Ilustración 2 a Ilustración 5).

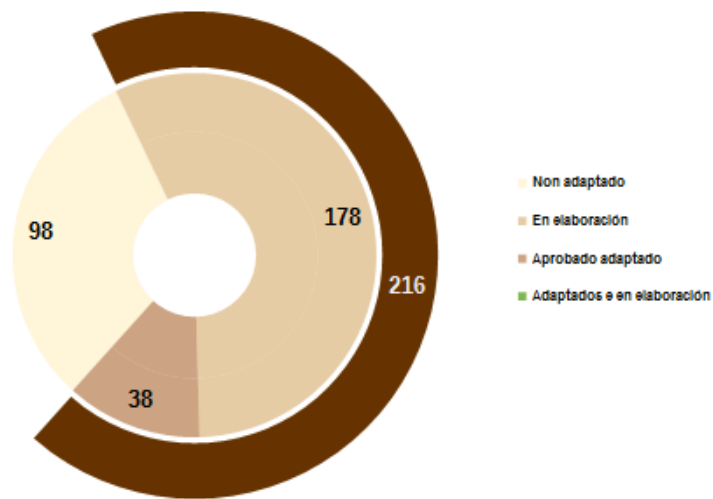

Ilustración 1. Estado de adaptación ás DOT dos PXOM. Setembro de 2017

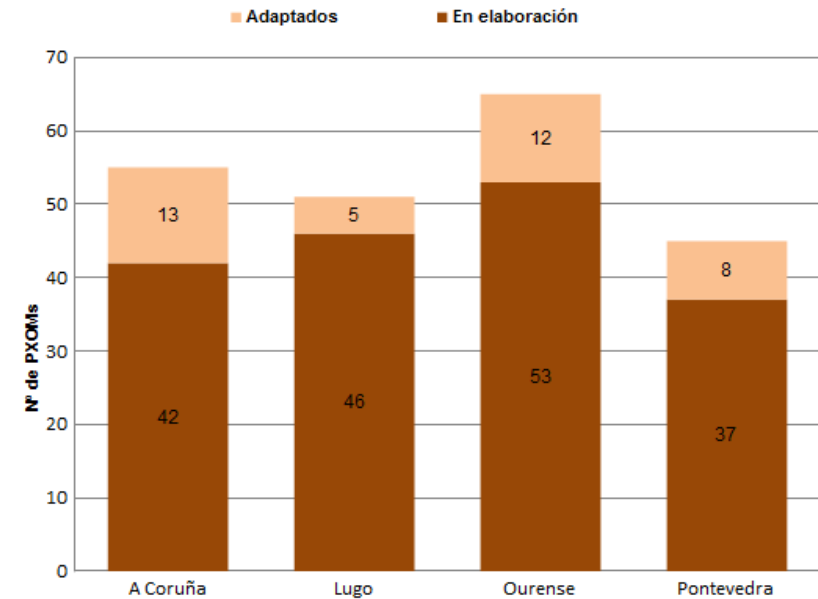

Ilustración 3. Valores provinciais do número de PXOM adaptados ás DOT ou en elaboración. Setembro 2017

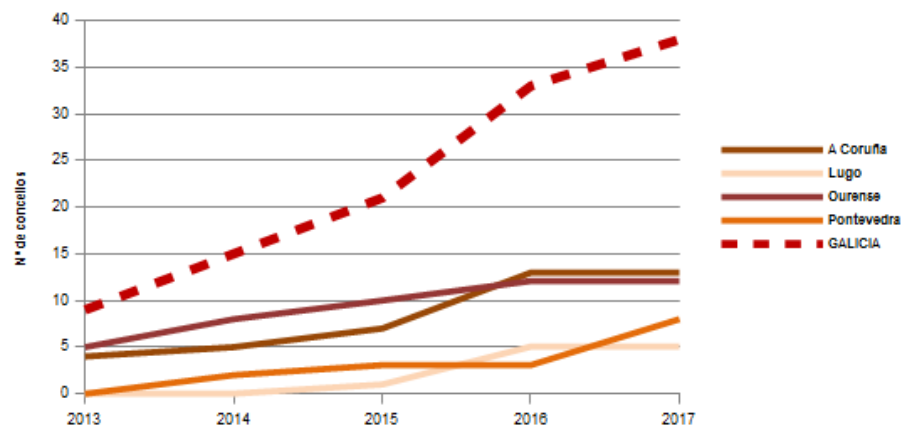

Ilustración 2. Evolución provincial de PXOM adaptados ás DOT

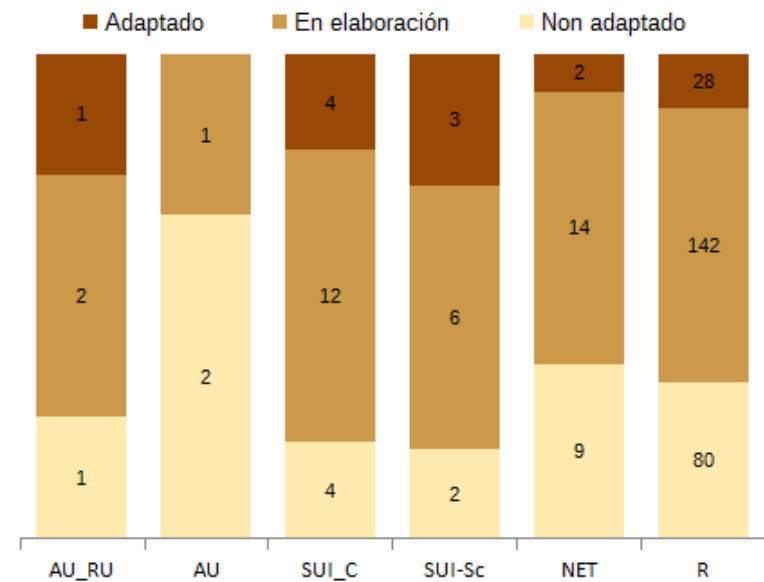
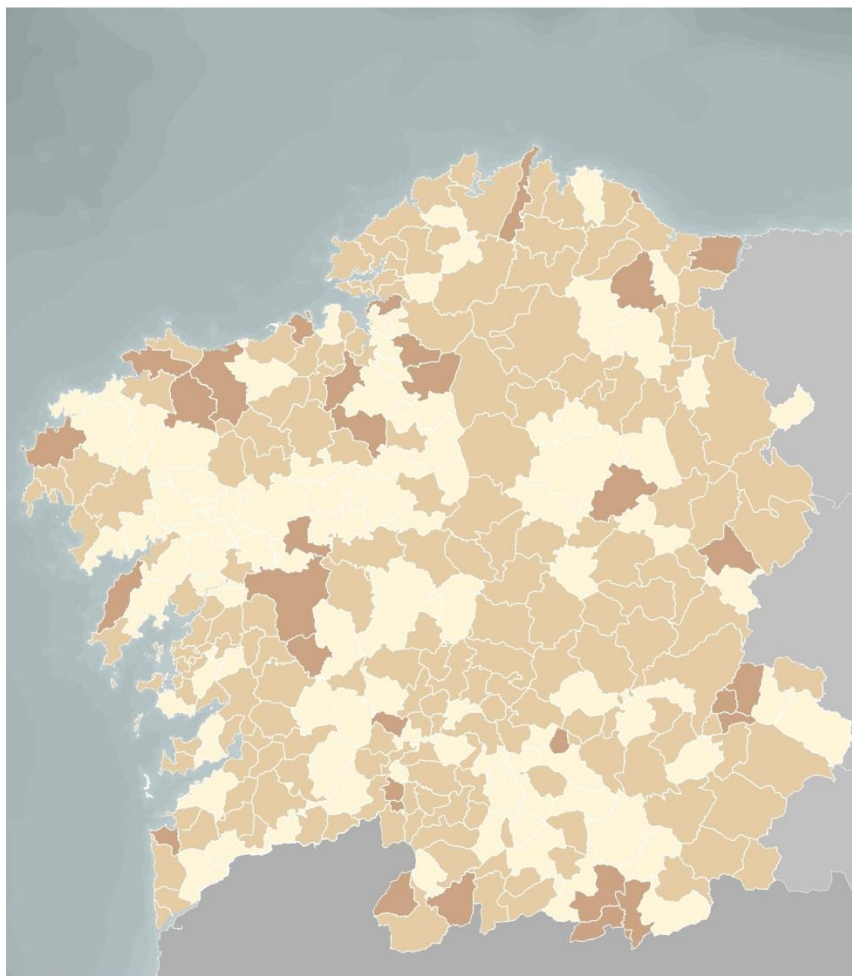

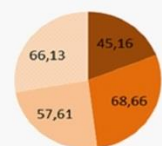
Ilustración 4. Estado do planeamento segundo o sistema de asentamentos

Estado do planeamento municipal

- Aprobado adaptado ás DOT
- En elaboración
- Non adaptado ás DOT

% concellos en elaboración

% concellos adaptados

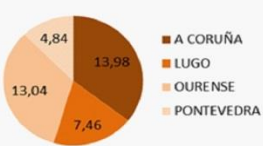

Ilustración 5. Estado do planeamento municipal en setembro de 2016

Co indicador **Desenvolvemento urbanístico** visualízase a xestión a través dos distintos instrumentos que permiten a transformación urbanística do solo e constitúen o último nivel de concreción do modelo das DOT. Dende a aprobación das DOT aprobáronse, ou están en elaboración, 114 figuras de planeamento de desenvolvemento: 58 na provincia da Coruña, 7 en Lugo, 16 en Ourense e 33 en Pontevedra (Ilustración 6). Das sete áreas urbanas catro desenvolveron planeamento de desenvolvemento: Ferrol (3), Lugo (1), Pontevedra (6) e Vigo (6); atendendo o sistema urbano intermedio (SUI) dos 31 desenvolveron planeamento de desenvolvemento 6: Boiro, Sarria, Vilalba, Verín, A Estrada e Lalín.

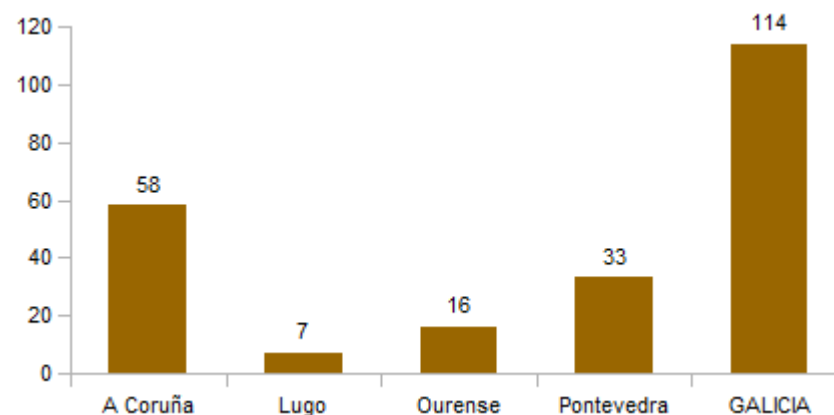

Ilustración 6. Número de instrumentos de desenvolvemento aprobados ou en elaboración (2011 – 2017)

Todas estas operacións urbanísticas desenvóléronse en 95 concellos (30,25%): 52 na Coruña, 7 en Lugo, 12 en Ourense e 26 en Pontevedra. Os concellos da Pobra do Caramiñal, Pontevedra e Vigo son os que aplicaron estes instrumentos en maior número, seis cada un.

A relación entre a evolución deste indicador e aqueles outros que miden as variacións dos usos da matriz biofísica, permite avaliar, nun período temporal significativo, a sustentabilidade dos procesos de ocupación do solo, de carácter artificial. A análise territorial e tipolóxica do desenvolvemento urbanístico constitúe un dos aspectos avaliábeis do fluxo de ocupación do solo, que deberá, no marco das DOT, garantir un desenvolvemento compatible coa defensa do medio natural na procura dun crecemento sostible e equilibrado nunha sociedade cada vez máis cohesionada.

Criterios que constitúen as liñas estratéxicas da política territorial de Galicia:

Liña estratéxica A: Favorecer a compacidade, harmonizar o desenvolvemento das cidades e previr a urbanización difusa

Harmonizar o desenvolvemento dos asentamentos co modelo territorial proposto é clave para acadar o obxectivo expresado como “Galicia, cidade única”. A recesión demográfica xeneralizada, xunto coa despoboación de moitos dos asentamentos tradicionais do rural, fai que moitas veces parroquias enteiras acaden unha densidade de poboación extremadamente baixa, moi por debaixo da media galega (91,9 habitantes por km²). Fronte a este valor medio ou ao da mediana (37,4 hab/km²), que reflicte máis axeitadamente o comportamento xeral, sen as desviacións introducidas polos valores atípicos de concellos como A Coruña (6.331,0), Vigo (2.674,4), Ourense (1.253,1) ou Burela (1.249,4), o rural presenta unha densidade de 21,8 habitantes por km², o que supón unha redución significativa da densidade de poboación respecto deses valores. As parroquias clasificadas como Zona pouco poboada (ZPP) baixa representan o 91,3% da superficie de Galicia.

A planificación urbanística é unha das ferramentas para plasmar sobre o territorio o sistema xerarquizado de asentamentos destinado a acadar un equilibrio entre grandes cidades, cabeceiras e pequenas vilas que, actuando en conxunto, sexan quen de ofrecer os servizos básicos necesarios aos núcleos rurais do seu ámbito de influencia, garantindo, neste aspecto, unha calidade de vida similar á das zonas densamente poboadas.

Desde este enfoque e para estudar o consumo de solo, o indicador **Crece-mento previsto** (39,4%), analizado no informe anterior, amosaba, para algunhas partes do territorio, previsións de solos urbanizables que semellaban pouco realistas polo seu peso relativo en relación ao solo urbano existente e ás características demográficas e socioeconómicas do concello .

O indicador de **Dinámica urbanística** vén a confirmar o escaso realismo destas previsións en moitos destes concellos. Isto ten transcendencia, entre outras cuestións, polas expectativas de xeración de plusvalías derivadas da transformación urbanística do solo, que non chega a ser efectiva en moitos casos. Esta situación provoca con frecuencia o encarecemento duns terreos de características máis propias do solo rústico, cun alto potencial produtivo pola súa aptitude agronómica, o que limita as posibilidades de expansión e permanencia do sector primario e penaliza os seus custos de produción.

O indicador de **Dinámica urbanística** analizou a evolución dos plans urbanísticos de 92 concellos co obxectivo de estudar a adecuación entre as previsións de novos ámbitos de desenvolvemento e o seu desenvolvemento real. Segundo o sistema de asentamentos das DOT —sistema de cidades, sistema urbano intermedio e nodos para o equilibrio territorial— o grupo de concellos con maior superficie de solo transformado é o que inclúe os pertencentes ao primeiro nivel, é dicir, ás sete grandes cidades de Galicia; a mediana dos valores de superficie de solo transformado destes concellos é de 139 ha. Destaca a importante diferenza que presenta este dato co relativo aos municipios do SUI (17 ha) e aos NET (5 ha) (**Ilustración 7**).

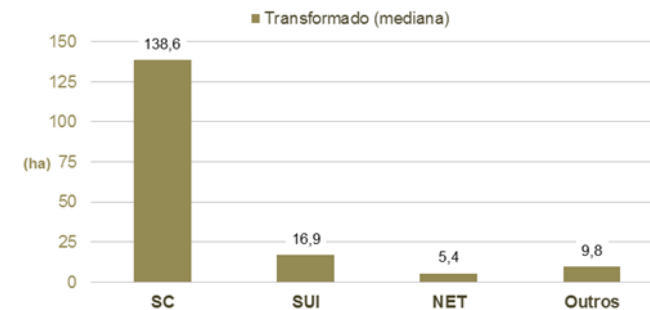
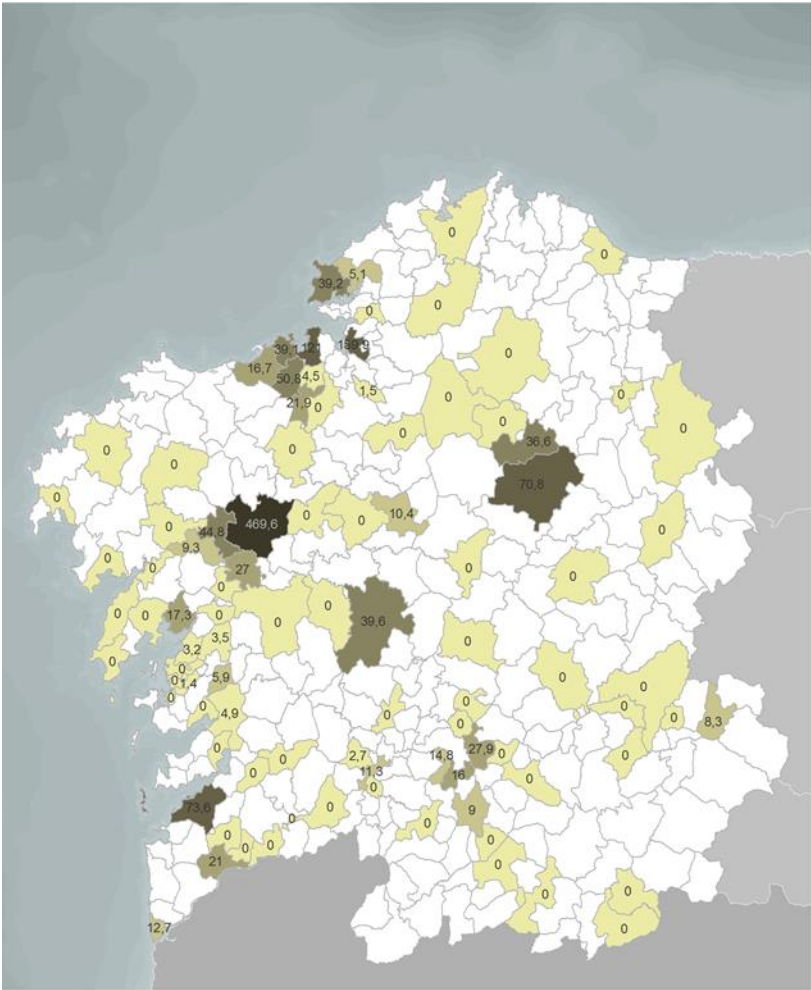

Ilustración 7. Superficie de solo urbanizable transformado (ha)

Por outra banda, tamén resulta salientable que, globalmente, só nas cidades a superficie de solo transformado non industrial é superior á industrial; nos outros tres niveis sucede o contrario, moi especialmente nos solos urbanizables non delimitados, onde as diferenzas son máis acusadas (**Ilustración 8 a Ilustración 10**).

Superficie de solo urbanizable residencial e/ou non industrial transformada (ha)

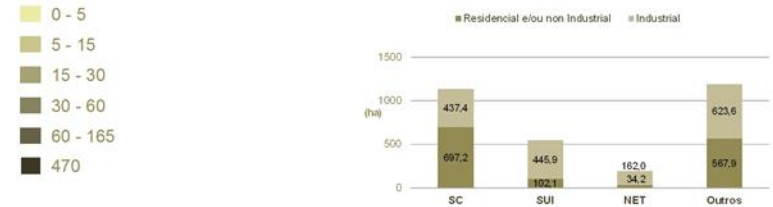
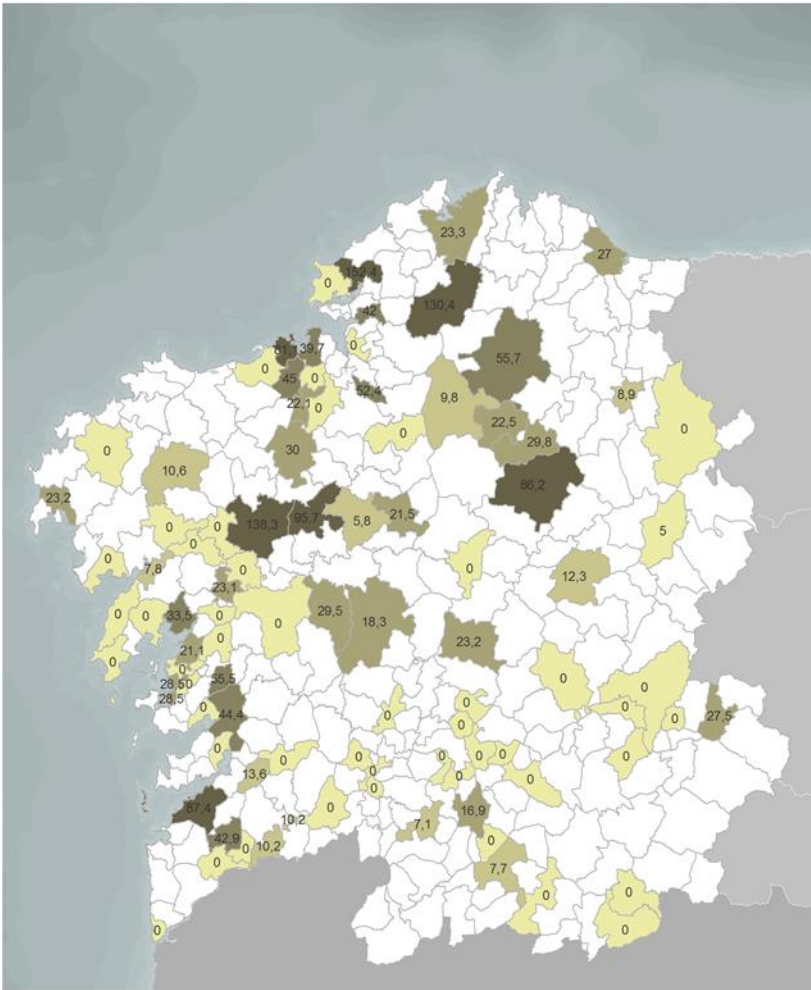
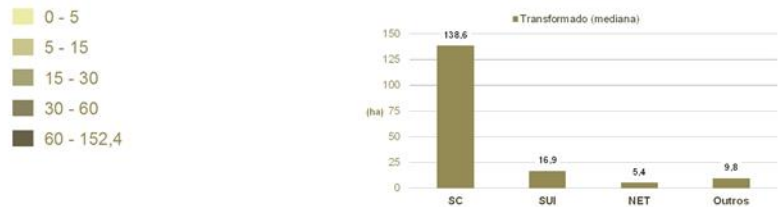

Ilustración 8. Superficie de solo urbanizable transformada (ha)

Superficie de solo urbanizable industrial transformada (ha)

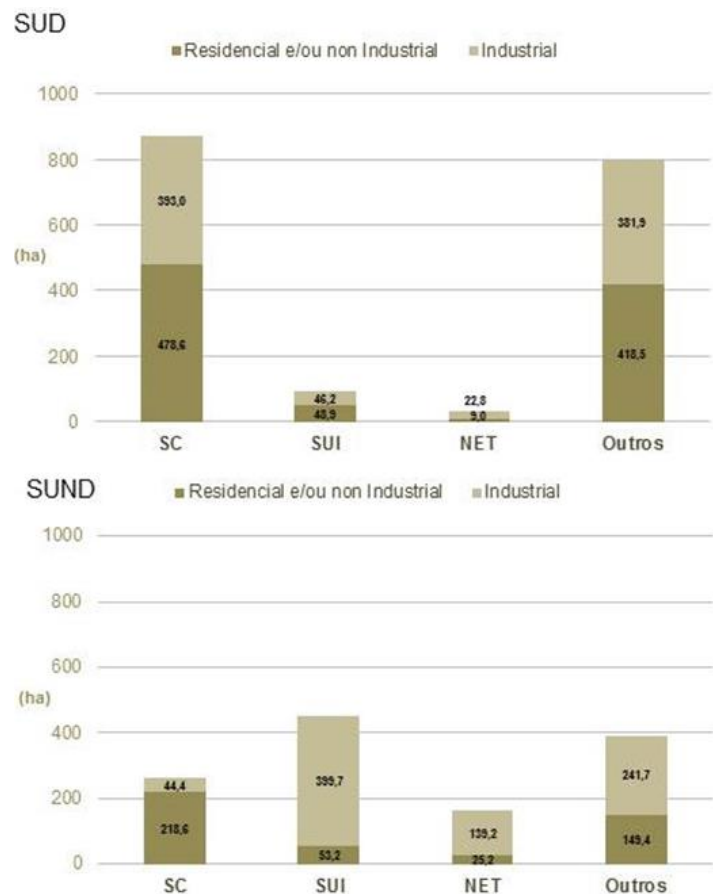

Ilustración 9. Superficie transformada de solo urbanizable delimitado (SUD) e non delimitado (SUND) transformada segundo o sistema de asentamentos das DOT en 2014 (ha)

Pódese polo tanto afirmar, que o uso industrial é o principal responsable da transformación de solo en Galicia fóra dos concellos que conforman o sistema de cidades.

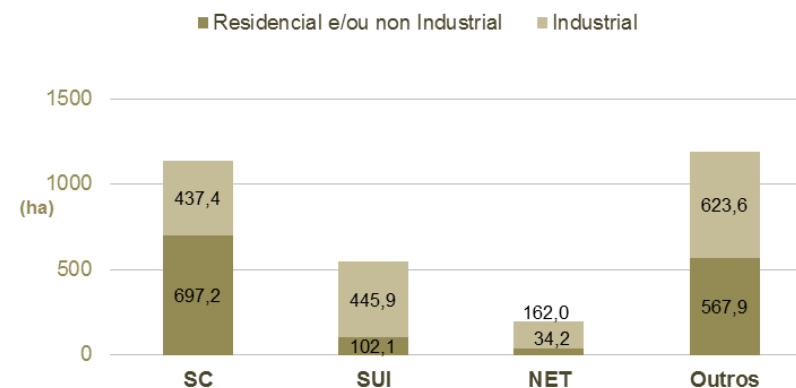

Ilustración 10. Superficie de solo urbanizable transformado (ha)

En termos de porcentaxe de superficie transformada respecto á prevista no planeamento, a mediana dos valores das cidades supera o 16%; o 5% no SUI; o 3% nos NET e, curiosamente, no resto de concellos, teoricamente con menos recursos de xestión, o 3,6%. Aínda que as porcentaxes obtidas poidan ser valoradas en xeral como modestas, cabe destacar que concellos como Cee, Ortigueira ou Meira teñen transformado todo o seu solo urbanizable á data de estudo (**Ilustración 11**).

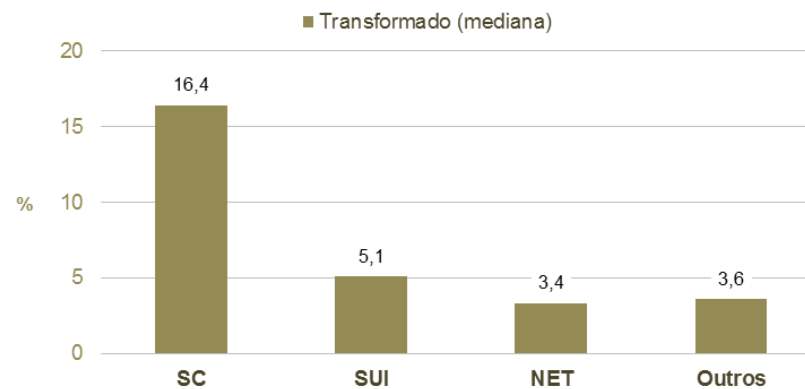

Ilustración 11. Porcentaxes de solo urbanizable transformado (mediana)

Tamén resulta significativo que, globalmente, as porcentaxes de solo transformado industrial en cada nivel de asentamentos son superiores ás do conxunto do resto de usos; isto é máis acusado no SUND dos SUI, onde acada o 49% do solo urbanizable fronte ao 1% do residencial. Segundo estes resultados cabe concluír que as previsións de solo urbanizable para uso industrial axústanse máis á demanda real ou á capacidade de xestión que no caso dos solos de uso residencial (**Ilustración 12 a Ilustración 14**).

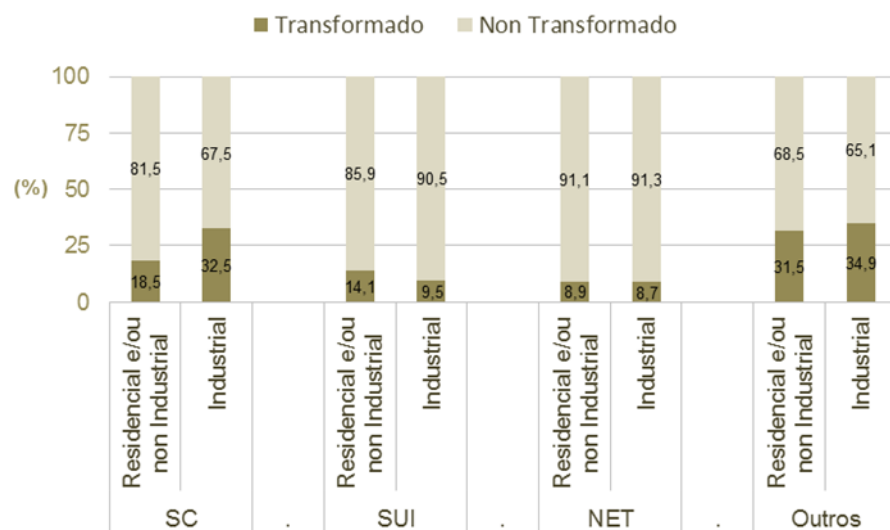

Ilustración 12. Superficie de solo urbanizable delimitado (SUD) transformado (%)

Por outra banda, as diferenzas entre porcentaxes de solo transformado de uso industrial nos diferentes niveis de asentamentos (23%, 34%, 22%, 22%) resultan moito menores que no caso do resto de usos, así que é posible que a capacidade e dotación de recursos de cada administración local non sexa un factor determinante, neste caso, para a efectiva transformación do solo (**Ilustración 14**).

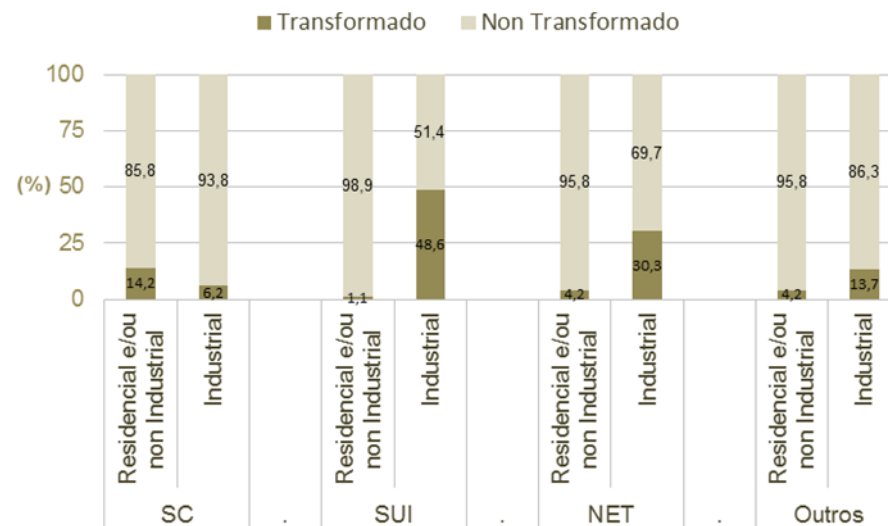

Ilustración 13. Superficie de solo urbanizable delimitado (SUND) transformado (%)

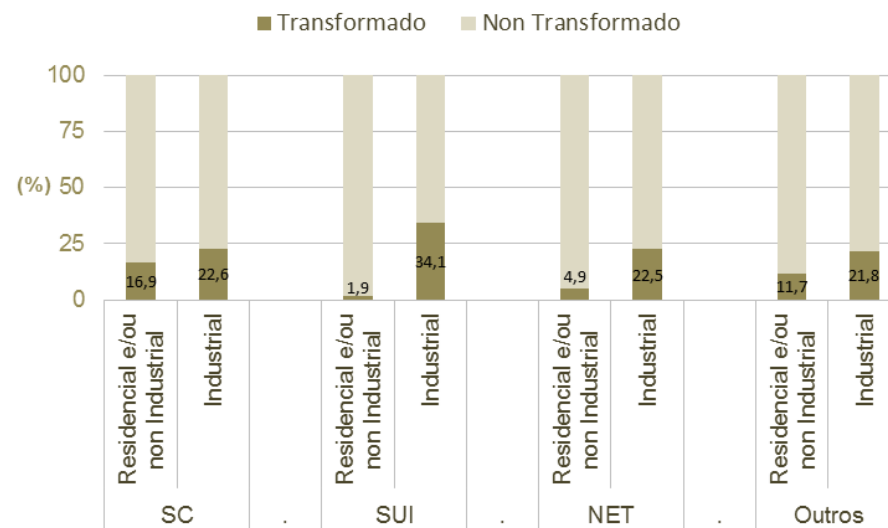

Ilustración 14. Superficie de solo urbanizable total transformado segundo usos (%)

En todo caso, as porcentaxes de solo urbanizable transformado, tanto se se trata de delimitado ou non delimitado, de uso industrial ou non industrial, reflicten que as previsións do plan urbanístico na meirande parte dos concellos superan con creces a demanda real e/ou poñen de manifesto as dificultades para a xestión urbanística do solo.

A velocidade de transformación do solo nas cidades analizadas (cidades non afectadas por anulacións e/ou suspensións do seu planeamento e con máis de 4 anos de vixencia deste) é, con carácter xeral, agás contadas excepcións, moi superior á que presentan os concellos dos outros niveis. Os valores das medianas reflicten este maior dinamismo das cidades (5,4 ha/ano) fronte ao resto dos niveis do sistema de asentamentos (0,8 nos SUI, 0,2 nos NET e 0,9 no resto de concellos) (Ilustración 15).

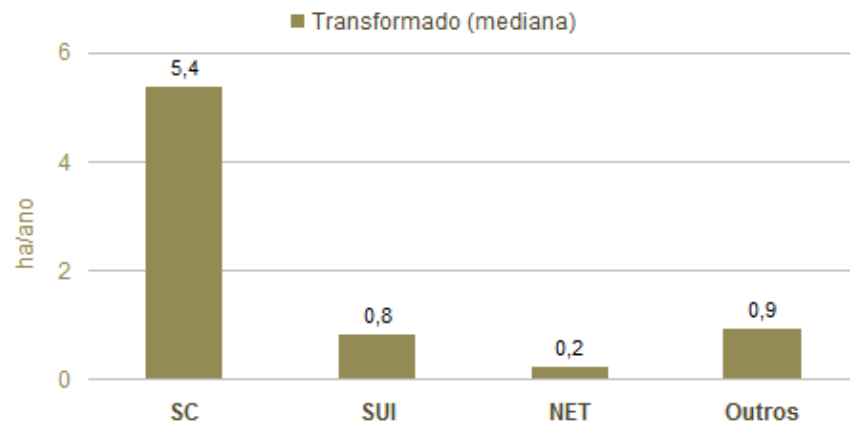

Ilustración 15. Valor da mediana segundo os niveis do sistema de asentamentos

Diferenciando uso industrial e non industrial, o dato é superior para o solo industrial nos concellos do SUI e nos NET mentres que nas cidades (81,2) e no resto de concellos (55,5) é maior a velocidade de transformación do uso residencial (Ilustración 16).

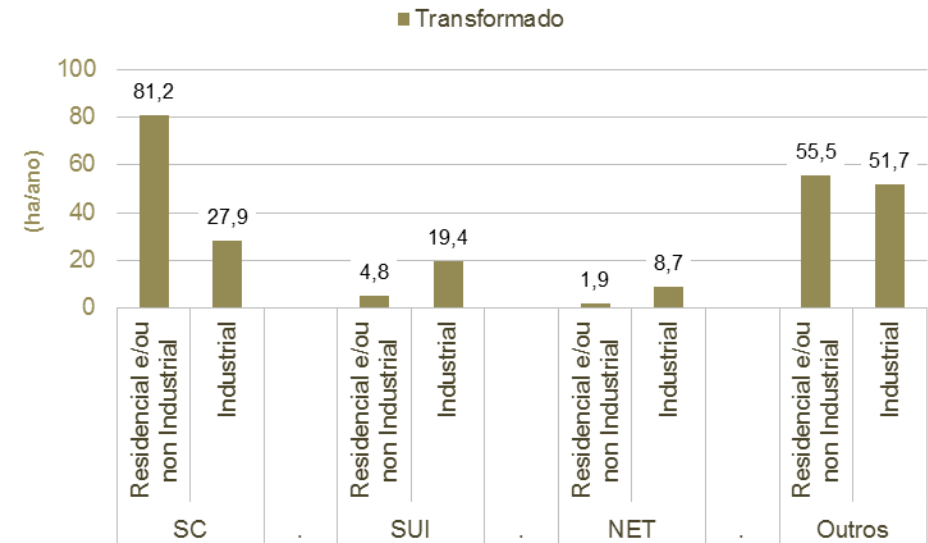

Ilustración 16. Superficie de solo transformado

Os valores obtidos permiten detectar a existencia de concellos do cuarto nivel (con taxa de crecemento composto continuo positivo) cun intenso dinamismo, mesmo con datos de ritmo de transformación de solo superiores aos de moitos de niveis xerarquicamente superiores. A explicación é que entre eles inclúense algúns que, como Oleiros por exemplo (32,8 ha/ano), están situados nas áreas de influencia das cidades galegas, polo que a análise destes resultados debe realizarse nun contexto rexional ou metropolitano. Esta mesma reflexión pode facerse en relación aos resultados da porcentaxe de superficie transformada respecto á prevista (medida 2), nos que se observa unha circunstancia semellante.

A análise desta medida, atendendo aos ámbitos de solo urbanizable delimitado, revela que nas cidades é o de uso residencial o que con maior rapidez se desenvolve, ao contrario que nos concellos do SUI e nos NET, onde é o de uso industrial o máis transformado por ano. Nos restantes concellos, os valores para uso industrial e residencial ou non industrial son bastante parellos (**Ilustración 17 e Ilustración 19**).

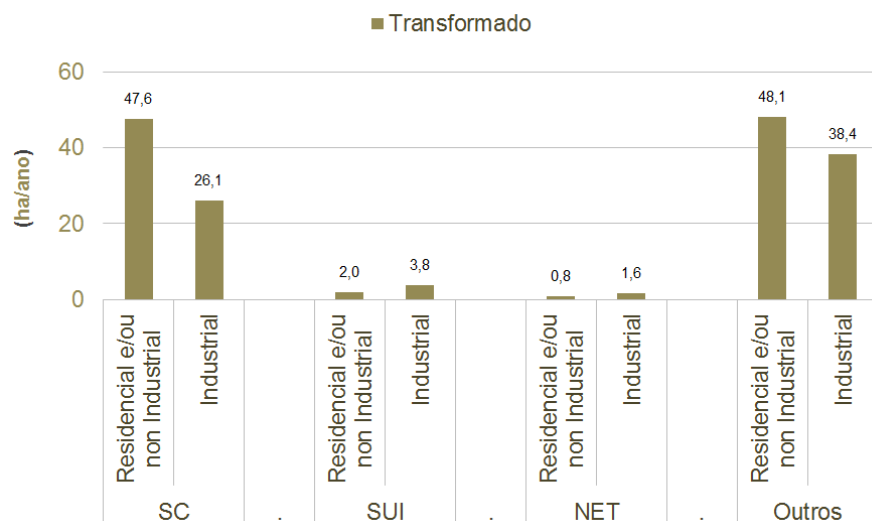

Ilustración 17. Mediana de solo transformado segundo uso e nivel do sistema de asentamentos (SUD)

No caso do solo urbanizable non delimitado reflíctese que o uso industrial transfórmase máis rapidamente que o residencial nos tres últimos niveis, mentres que nas cidades é o solo residencial o que se desenvolve con maior dinamismo (**Ilustración 19 e Ilustración 18**).

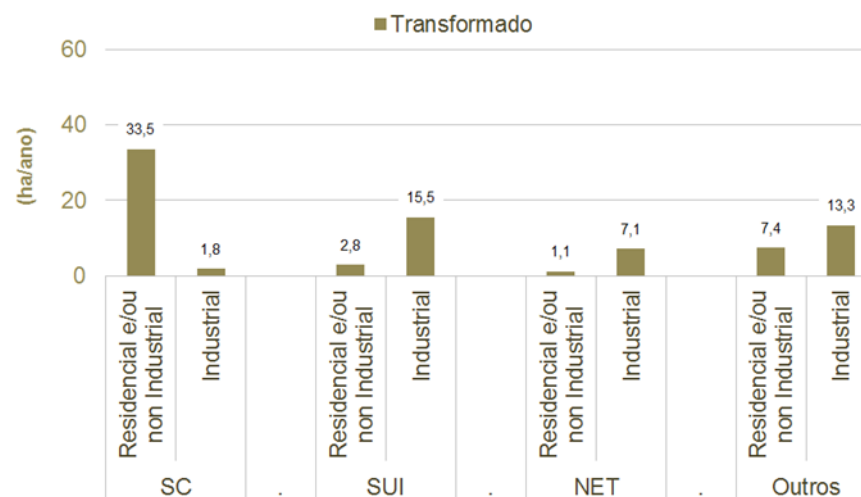
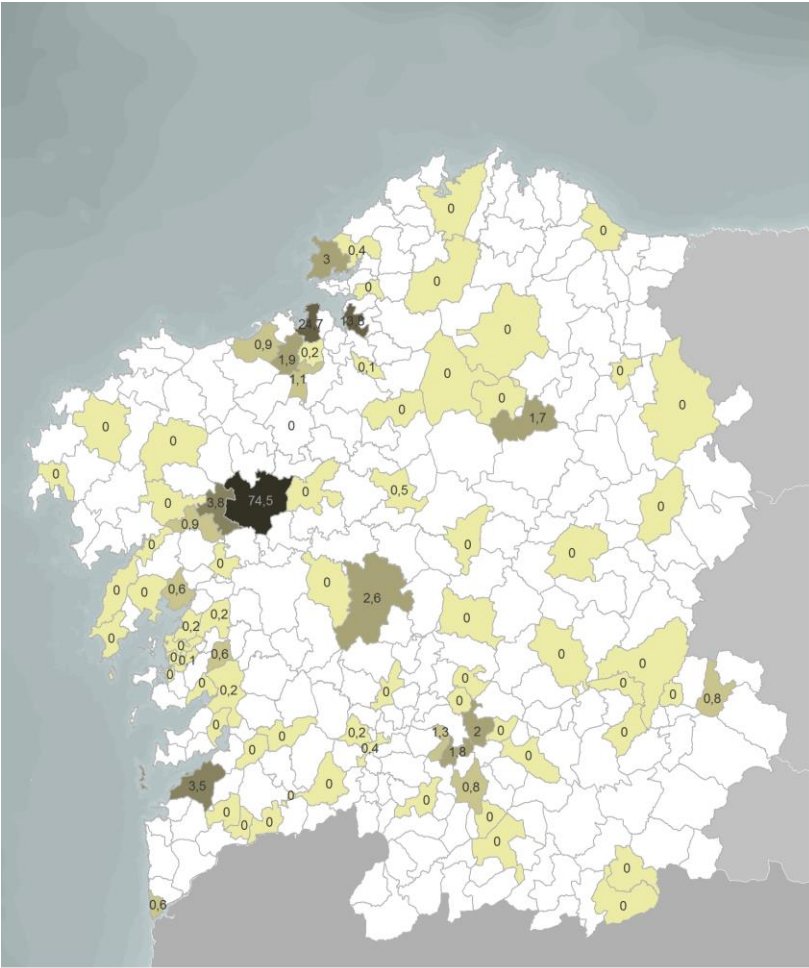
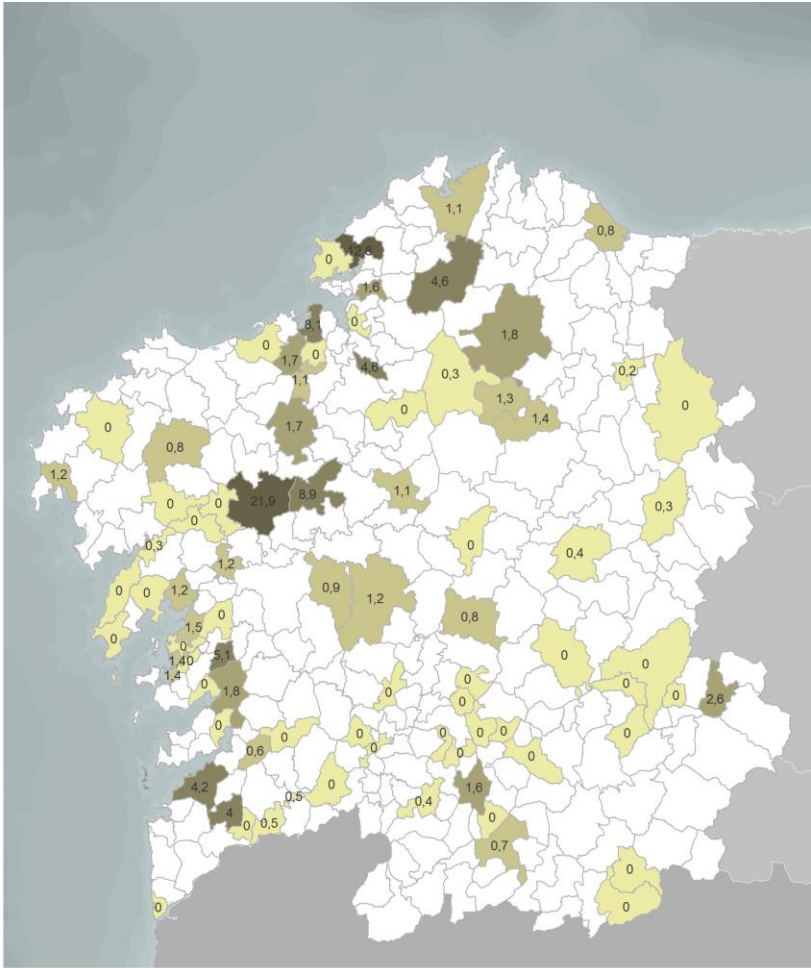
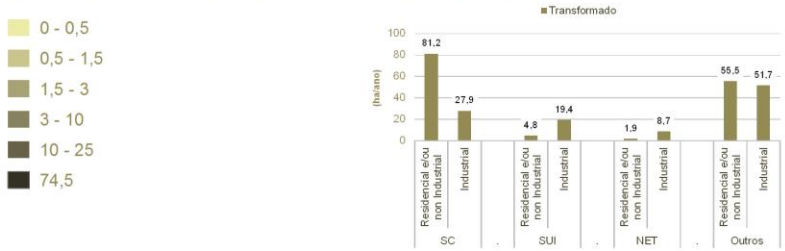

Ilustración 18. Mediana de solo transformado segundo uso e nivel do sistema de asentamentos (SUND)

Superficie de solo urbanizable residencial e/ou non industrial transformada por ano

Superficie de solo urbanizable industrial transformada por ano

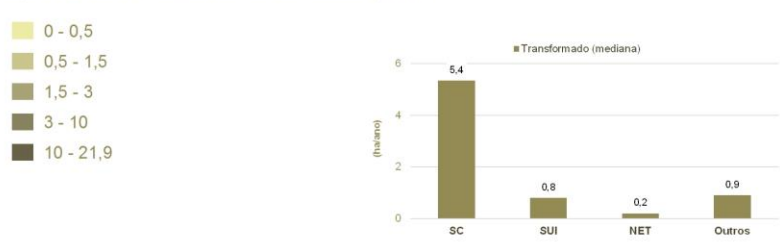
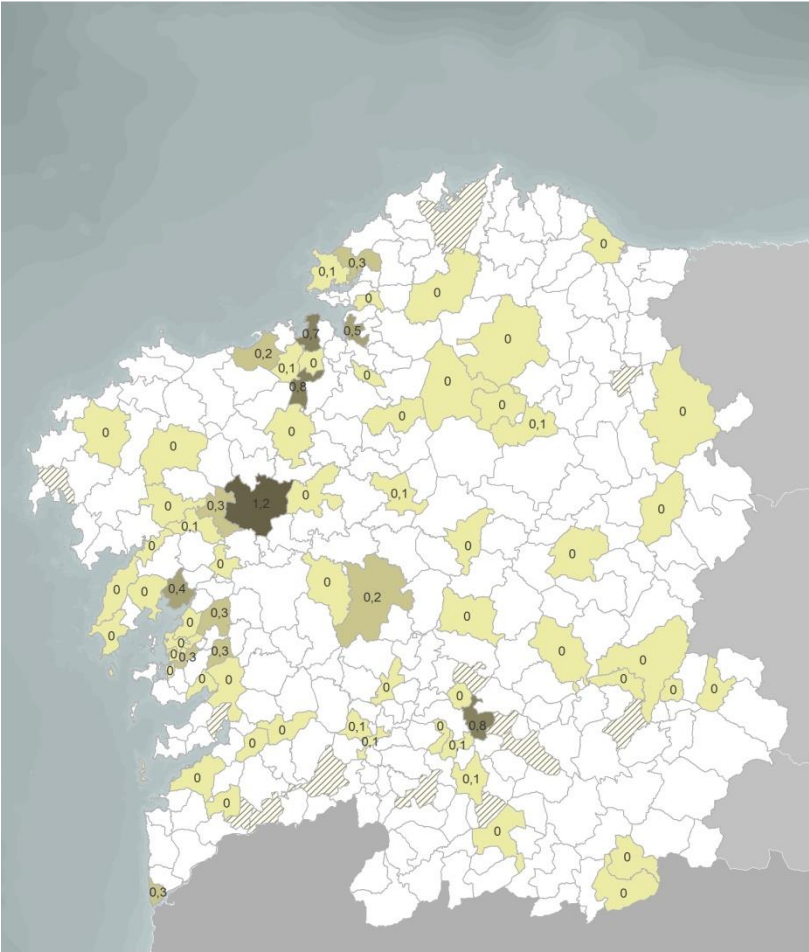

Ilustración 19. Velocidade ou ritmo da dinámica urbanística

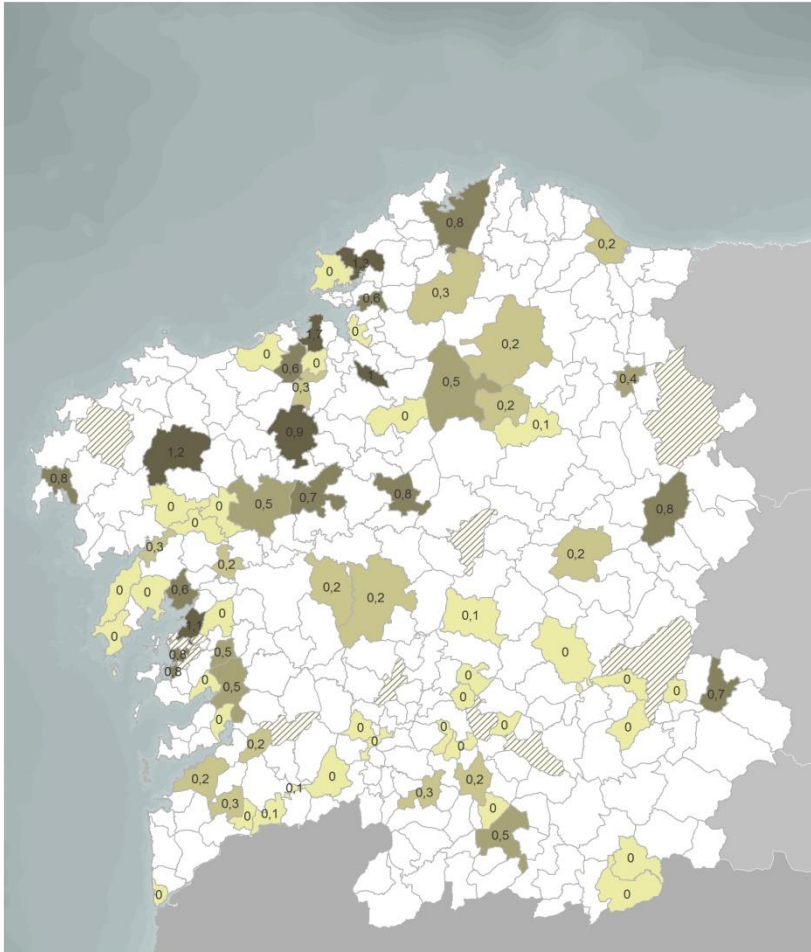
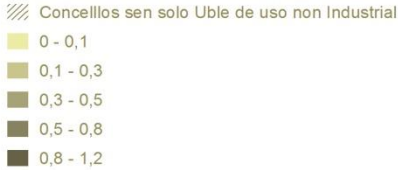
O Grao de axuste temporal² na dinámica urbanística, en xeral, presenta valores afastados do 1, o que indica que a superficie de solo transformada non se axusta ao cronograma previsto para o seu desenvolvemento, aínda que existen excepcións como son Santiago (0,9), Ortigueira, Oleiros, Cee ou Pereiro de Aguiar (0,8) que están nunha situación teoricamente axeitada.

O modelo territorial, definido nas DOT en coherencia coa política territorial europea, establece unha estratexia, que atende á preservación do solo como un recurso esencial e limitado. Atendendo a isto, os planeamentos non deberían establecer clasificacións de solo afastadas deste modelo, que deriven nun innecesario consumo de solo e/ou na delimitación de ámbitos para transformación urbanística pouco axustados á demanda real, tal e como pode deducirse da análise de resultados desta medida do indicador **(ilustración 20)**.

¹ O grao de axuste calcúlase relacionando dúas fraccións; por unha banda a de superficie de solo transformado respecto á prevista no plan, e por outra, a do tempo transcorrido desde a súa aprobación respecto ao establecido como teórico de vixencia do documento (16 anos ou catro quadrienios). Pártese do obxectivo de acadar o 100% do desenvolvemento dos solos urbanizables no prazo previsto, polo que o valor ideal do Grao tenderá a 1. Exclúense do cálculo aqueles concellos con documentos con menos de catro anos de vixencia respecto da data do indicador (xaneiro de 2014).

Grao de axuste temporal para o solo urbanizable residencial e/ou non industrial

Grao de axuste temporal para o solo urbanizable industrial

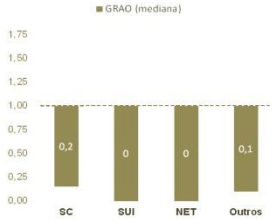
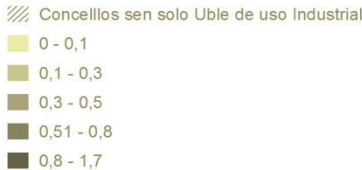

Ilustración 20. Grao de axuste temporal para o solo urbanizable residencial ou non industrial e para o solo urbanizable industrial

Repasados os resultados das distintas medidas deste indicador, pode resultar interesante abordar unha análise con outros xa calculados no informe de 2016 da variable de Ocupación do territorio: en concreto os de Crecemento previsto, Grao de conurbación - Fragmentación urbana e Índice de saturación.

Idealmente, e axustándose ao modelo territorial definido nas DOT, en cada concello debería aspirarse a unha situación de crecemento controlado e compacto, que evite un consumo de solo innecesario e pouco axustado ás necesidades e ás capacidades de xestión de cada caso.

Seguindo estes principios abóndase un proceso que trata de analizar se os crecementos previstos nos diferentes concellos resultan compatibles coa situación reflectida polos outros tres indicadores. Así, un alto Crecemento previsto debera estar correlacionado cun alto Índice de transformación urbanística, unha alta compacidade e baixos Índices de saturación.

Atendendo ao anterior, e a fin de conseguir unha mellor contextualización, construíuse o “ranking” de resultados dos 92 concellos avaliados para cada un dos catro indicadores arriba mencionados. No caso do indicador de Dinámica urbanística, elixiuse para a comparación o resultado da porcentaxe de solo transformado (Medida 2).

Para unha máis doada comprensión do proceso seguido faise un breve recordatorio das definicións dos indicadores avaliados:

Crecemento previsto: incremento do solo en situación de urbanizado que é previsible en función da súa clasificación urbanística como solo urbanizable.

Dinámica urbanística (Medida 2): porcentaxe de superficie transformada respecto á prevista no Plan

Grao de conurbación - Fragmentación urbana: porcentaxe do perímetro conformado polos ámbitos contiguos de crecemento previsto en contacto cos ámbitos de solo urbano ou de núcleo rural existentes

Índice de saturación: convén incidir de xeito singular no tratamento que se ten feito dos resultados obtidos neste caso para esta análise; lémbrese que este indicador calcula a relación entre a superficie do concello xa transformada e prevista para a súa transformación urbanística polo plan, fronte á superficie total do municipio. Polo tanto, os concellos que figuran nas primeiras posicións (valores próximos a 1 no “ranking” deste indicador) son aqueles que presentan as maiores porcentaxes de superficie de solo efectivamente ou potencialmente transformado. Tendo en conta isto, para esta

análise de contextualización e comparación entre indicadores, traballouse coa clasificación inversa; é dicir, se un concello ocupaba a posición primeira dos 92 desta listaxe, figurará para estas análises como o 92º. O motivo desta decisión é procurar que, tamén para este indicador, como sucede cos de Dinámica urbanística e Grao de conurbación - Fragmentación urbana, as primeiras posicións (valores próximos a 1) reflectan as situacións teoricamente máis axeitadas atendendo ao Modelo territorial; neste caso concreto, parece evidente que o máis desexable a priori son índices de saturación baixos.

Unha vez homoxeneizados os resultados, a través das gráficas máis abaixo reflectidas, é posible avaliar, para cada concello, a relación entre a súa previsión de crecemento (posición relativa no conxunto analizado) e a posición que ocupa na listaxe de resultados establecida para cada un dos outros tres indicadores (listaxe inversa no caso do Índice de saturación). As gráficas corresponden aos diferentes niveis do Sistema de asentamentos nos que se encadran os concellos analizados (**Ilustración 21 a Ilustración 24**).

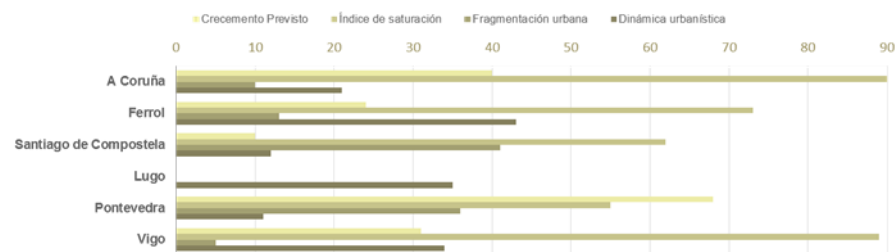

Ilustración 21. Comparativa. Sistema de cidades

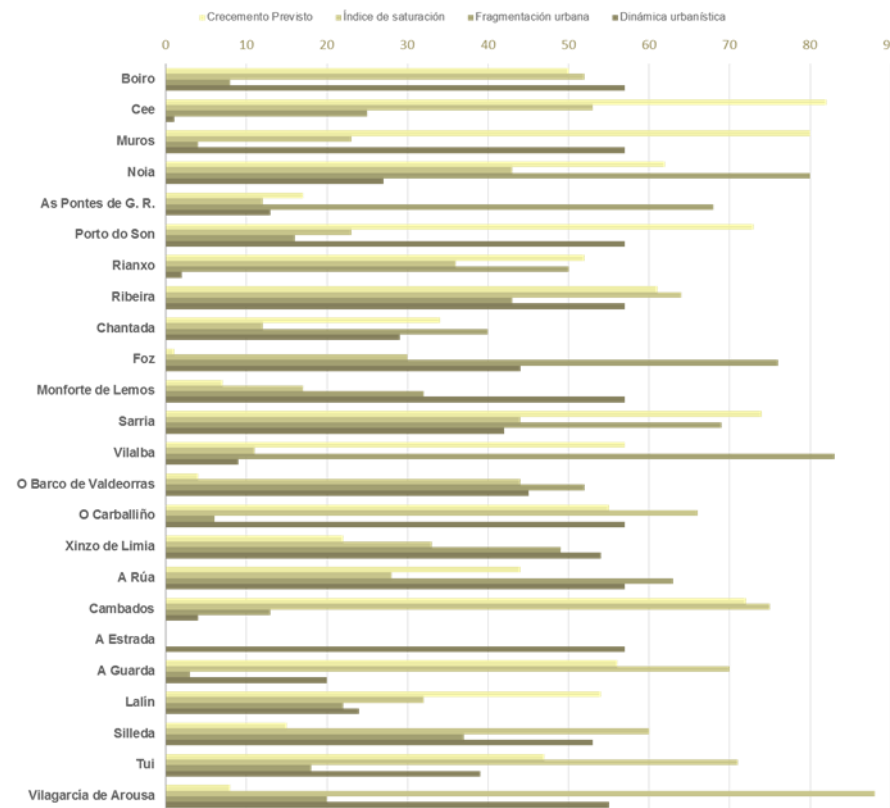

Ilustración 22. Comparativa. Sistema urbano intermedio

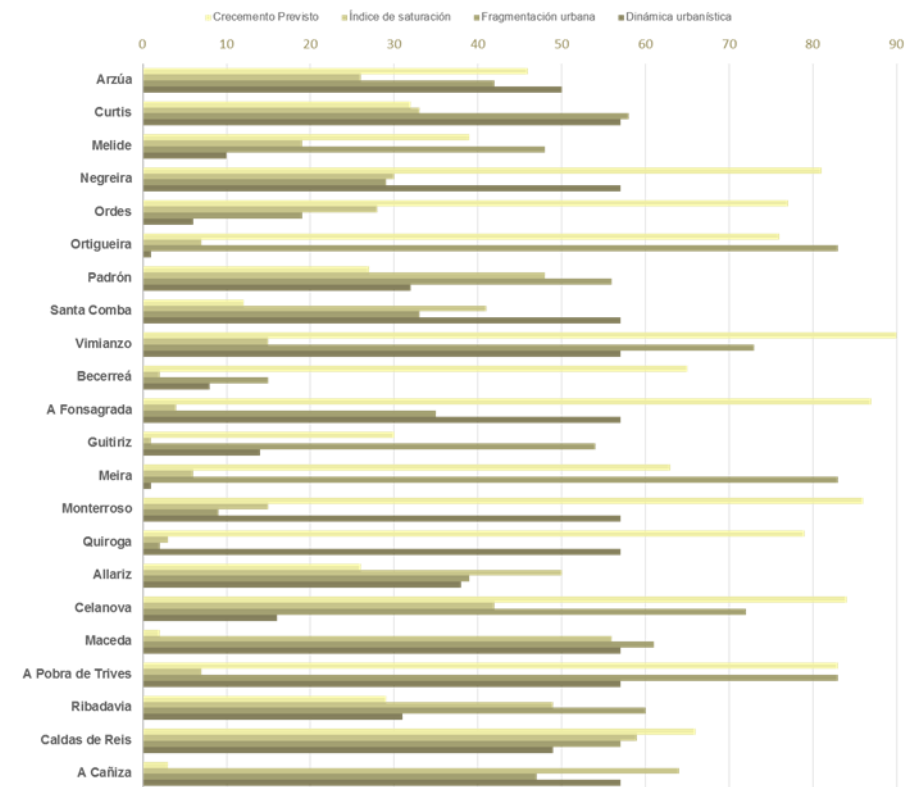

Ilustración 23. Comparativa. Nodos para o equilibrio do territorio

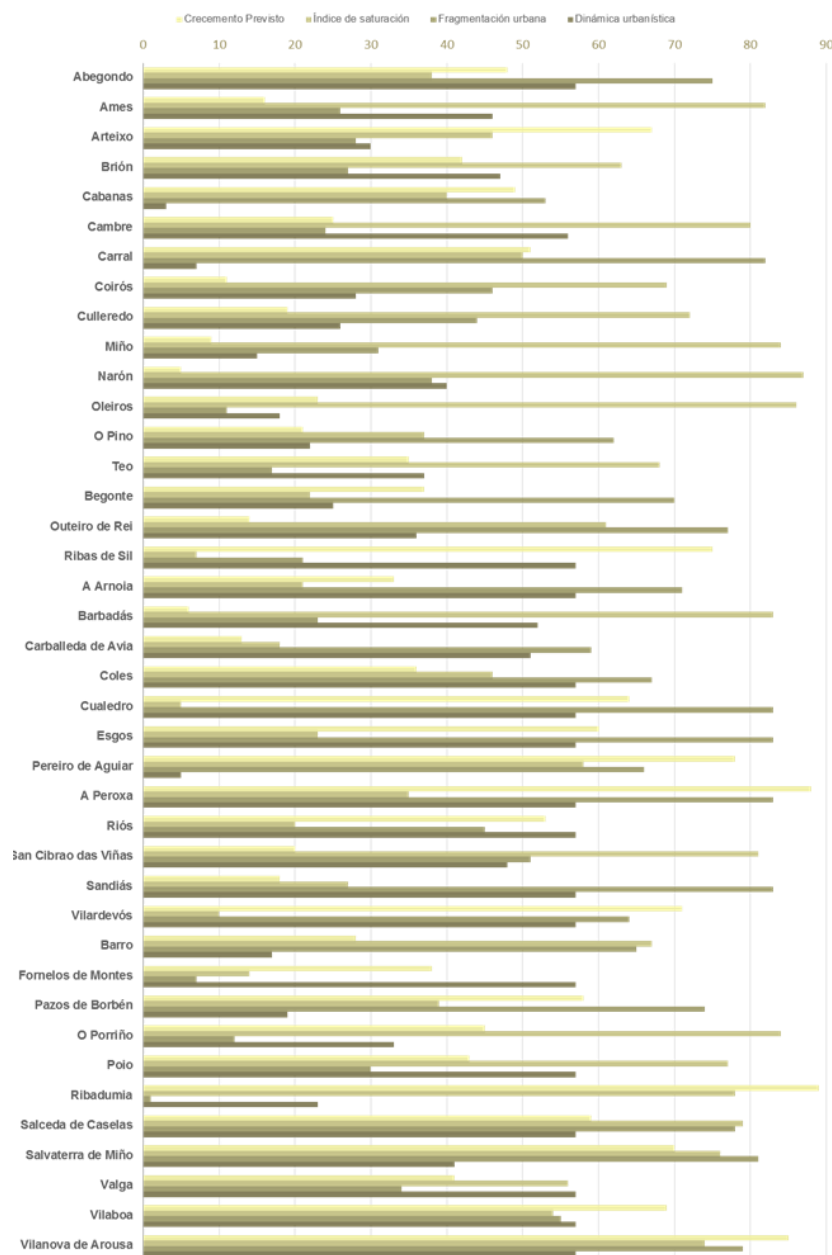

Ilustración 24. Comparativa. Outros concellos principais

Revisadas as gráficas é posible observar situacións moi dispares entre os 92 concellos. Atendendo de novo ao Modelo territorial definido nas DOT, un concello situado nas primeiras posicións de *Crecemento previsto*, tamén debería ocupar posicións semellantes nas outras tres clasificacións; isto indicaría que a previsión de crecemento do planeamento podería ser realista e axustada ás necesidades, moderada atendendo a base territorial e formalmente compacta. Obviamente, isto non é máis que unha aproximación con moitas eivas, xa que hai cuestións como a extensión superficial do concello (unidade administrativa) ou as peculiaridades xeográficas condicionantes dos crecementos, que non deben esquecerse, xa que inciden de xeito moi determinante nestas análises.

Calculouse a desviación estándar dos catro valores de cada concello e os resultados recóllense no seguinte mapa (**Ilustración 25**). Un baixo valor desta desviación induciría a cualificar a situación como de certo equilibrio entre as catro variables analizadas. Porén, un valor elevado deste índice non pode sempre entenderse como unha situación desfavorable, xa que calquera que sexa o crecemento previsto nun concello, o desexable será sempre que se produza coa máxima compacidade, co menor consumo de solo e do xeito máis eficiente dende o punto de vista da xestión urbanística. Polo tanto, antes de obter unha conclusión definitiva deberíase analizar o signo desta desviación, xa que pode ser consecuencia da situación dun concello que combina un baixo índice de crecemento previsto cun óptimo escenario atendendo aos outros tres indicadores considerados.

É previsible que futuras actualizacións dos indicadores do bloque Ocupación do territorio sinalen unha tendencia máis acorde coa realidade urbanística e social e cun maior grao de sustentabilidade futura. Por unha parte, o indicador **Superficie ocupada pola edificación** amosa unha liña de crecemento menos acusada en 2014 respecto de anos anteriores mentres que **Vivendas familiares** experimenta un repunte (0,94%) respecto do ano 2015; por outra parte, o indicador **Crecemento previsto** deberá reflectir a incorporación dos criterios de sustentabilidade e de racionalidade no consumo de solo que os plans urbanísticos adaptados ás DOT están obrigados a fixar como un dos seus obxectivos.

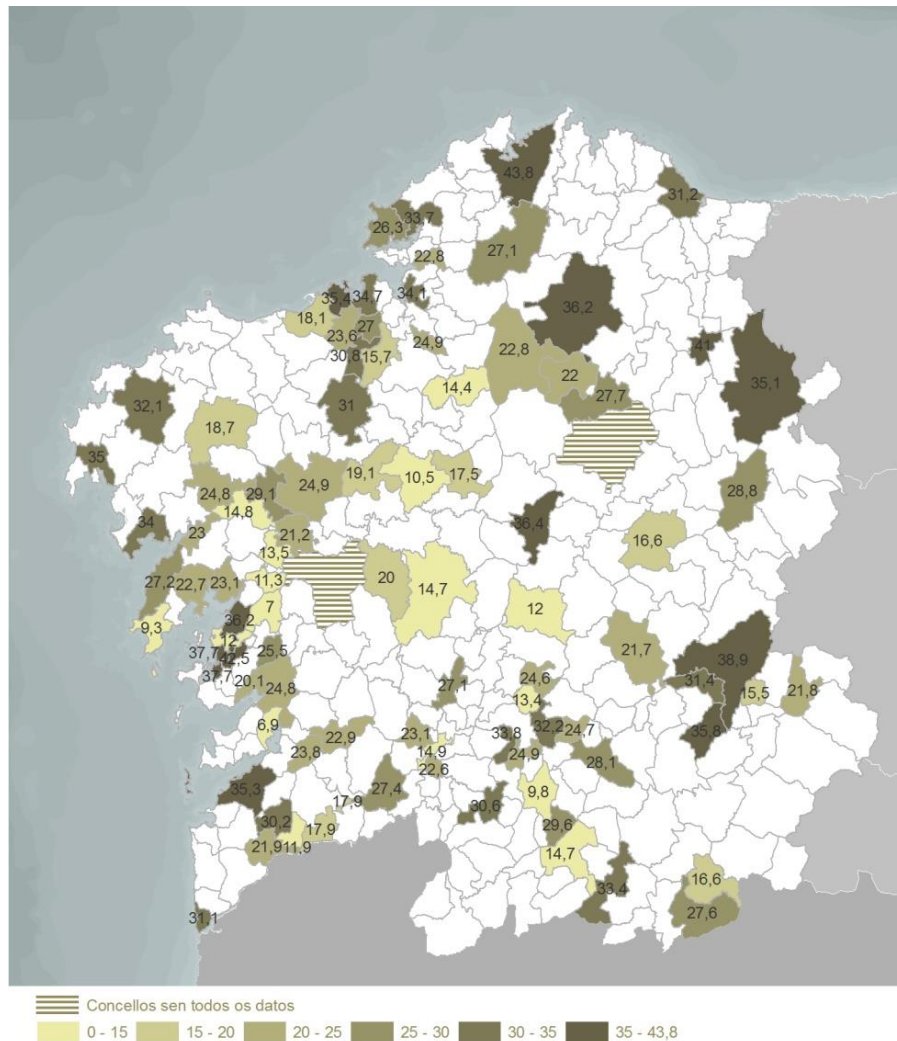

Ilustración 25. Desviacións estándar dos valores dos catro indicadores de Ocupación do territorio para cada concello

Este informe tamén incorpora un indicador relevante para a análise dos procesos de desenvolvemento dos asentamentos: o cálculo do **Risco de asolagamento** permite a identificación das Areas de Risco Potencial Significativo de Inundación (ARPSIs) e do número de habitantes aos que afectan ás chairas de inundación desas áreas para as enchentes que se producen cun período de retorno (T) de 100 anos. Esta información é básica para deseñar e priorizar as intervencións de protección, ordenación do territorio e sensibilización da poboación.

Para estes efectos, a dinámica demográfica debe ser un dos piares nos que se asente a xustificación de crecemento urbano, modulada pola situación do parque construído de vivendas baleiras e a demanda de vivenda, particularmente da vivenda protexida.

Dispoñer de datos fiables de demanda de vivenda protexida, permite axustar as políticas de vivenda ás necesidades reais da poboación no marco do indicado nas DOT, ao referirse á necesidade de planificar sobre un diagnóstico xustificado no que se contemplará, entre outras, as previsións demográficas. Diferenciar a demanda, segundo sexa o réxime de vivendas de protección oficial de promoción pública ou de promoción autonómica, contribúe á eficiencia das políticas de vivenda. En xuño de 2017 o número de demandantes ascendía a 12.117, dos cales algo máis do 87% correspondía a vivenda de promoción pública. Coñecer de xeito diferencial a demanda en núcleos rurais e históricos e atendela pode conducir á revitalización das zonas rurais e das zonas históricas de vilas e cidades. A demanda de vivenda, nestes ámbitos rurais e históricos, favorece a rehabilitación do patrimonio construído sobre a construción de vivenda nova, propiciando a conservación de valores paisaxísticos e culturais.

O **Rexistro único de demandantes de vivenda protexida** do IGVS pode ser unha ferramenta útil para dimensionar, nun aspecto substancial, as necesidades de crecemento dun concello. O indicador sinala que son as áreas urbanas, as cabeceiras e as subcabeceiras as que precisan dunha maior dotación de vivenda suxeita a un réxime de protección.

O dimensionamento da necesidade de vivenda pública actualízase anualmente coa publicación das porcentaxes de reserva de solo para vivenda protexida en cada concello de máis de 5.000 habitantes como consecuencia do regulado na Lei do solo de Galicia (art. 42) no ano 2016 e no seu regulamento (art. 77). En 2014 —data da resolución pola que se fixan as porcentaxes de reserva de solo para vivenda protexida en 2014— eran 15.523 unidades familiares inscritas no rexistro como demandantes dunha vivenda protexida, das cales o 78% eran de promoción pública (**Ilustración 26**).

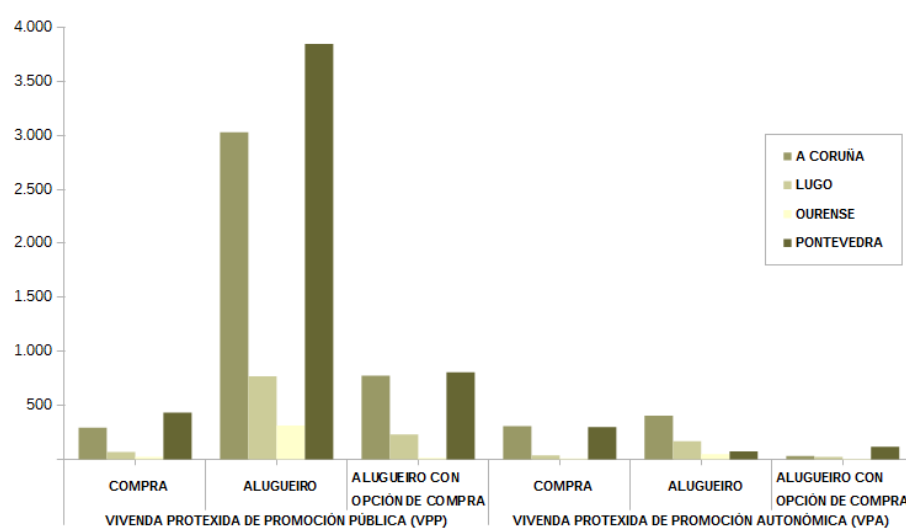

Ilustración 26. Demandantes de vivenda protexida

Por outra banda, o crecemento urbano racional, harmónico e sustentable debe facerse en continuidade co xa construído, evitando incrementar a dispersión característica do poboamento en Galicia, a cal redonda nunha maior dificultade para dotar de servizos e nunha maior ineficiencia destes, chegando a facer inviable a cobertura á totalidade do territorio. O corpo normativo vixente vén a subliñar como obxectivo da expansión dos asentamentos humanos o da compacidade e a redución da dispersión.

Co fin de aportar información para a análise de como se está a planificar a expansión dos asentamentos e o seu grao de compacidade, o PSST inclúe entre os seus indicadores o **Grao de conurbación – Fragmentación urbana**, calculado por última vez no pasado terceiro informe con datos do mes de febreiro do ano 2016 procedentes do SIOTUGA. Este indicador presentaba un dato para toda Galicia próximo ao 40% dos perímetros do solo planificado en contigüidade co solo xa transformado. Porén, a observación dos resultados a nivel municipal reflectía unha grande disparidade de valores e fortes contrastes entre concellos; paradoxicamente, no último nivel do sistema de asentamentos, detectábanse municipios con crecements previstos máximos (segundo o indicador correspondente deste mesmo terceiro informe), con moi baixos valores de **Grao de conurbación-Fragmentación urbana** e, por ende (aínda que non están incluídos entre os recollidos no indicador de Dinámica urbanística por non cumprir os crite-

rios de selección), cun moi baixo nivel de transformación dos seus solos urbanizables.

Liña estratéxica B: Fortalecer os núcleos tradicionais, o litoral e valorizar o territorio

“A paisaxe pode ser entendida como o marco no que inserir a análise territorial, xa que constitúe unha dimensión básica para a comprensión do territorio e de como ten sido a relación histórica dos habitantes con este.”

O obxectivos básicos da Estratexia da paisaxe galega, renovada para o período 2017–2020, están en clara consonancia con esta liña estratéxica das DOT. A Estratexia desenvólvese a través de tres tipos fundamentais de accións: os instrumentos de protección, ordenación e xestión das paisaxes, as estratexias de integración paisaxística e a sensibilización, formación e divulgación da paisaxe.

Dentro dos primeiros, ao **Catálogo das paisaxes de Galicia**, aprobado en 2016, séguenlle as **Directrices de paisaxe**, documento en tramitación, que definirá as determinacións específicas para acadar os obxectivos de calidade paisaxística en cada unidade de paisaxe, ademais de distintas propostas de medidas e accións específicas para a recuperación da paisaxe dos ámbitos degradados. As directrices conterán unha serie de normas e recomendacións para os plans urbanísticos e sectoriais, para elementos presentes en distintos tipos de paisaxe (infraestruturas enerxéticas e viarias, parques eólicos, bancais, peches, valados, sebes, elementos do patrimonio cultural materiais e inmateriais, polígonos industriais, sendas, Camiños de Santiago, viarios históricos e tradicionais, miradoiros e puntos de observación) e para as Áreas de especial interese paisaxístico (AEIP) e as zonas degradadas ou Ámbitos de especial atención paisaxística (AEAP).

De acordo coa Estratexia da paisaxe galega, foron elaboradas unha serie de guías de boas prácticas e integración paisaxística co obxectivo de facilitar a labor dos diversos procesos sectoriais vinculados á ordenación, protección e xestión territorial:

- Guía de Estudos de Impacto e Integración Paisaxística (2012)
- Guía de criterios de sustentabilidade e integración paisaxística dos establecementos de acuicultura litoral (2013)

- Guía de boas prácticas para a intervención nos núcleos rurais (2013)
- Guía de boas prácticas de intervención en sistemas praia-duna (2014):
- Guía de caracterización e integración paisaxística dos valados (2017)
- Guía de Cor e Materiais de Galicia (2017)

Esta última guía ten como finalidade establecer unha directrices técnicas, científicas e obxectivas para a regulación do emprego da cor e os materiais nos revestimentos arquitectónicos das edificacións nas paisaxes urbanas, rururbanas e rurais que redunden nunha mellora da calidade dos espazos públicos.

A elaboración e publicación de distintas guías de boas prácticas e integración paisaxística, ademais de propiciar un mellor acomodo das actuacións na paisaxe, mellora a formación e sensibilización neste tema, ao tempo que incrementa a divulgación e valoración da paisaxe.

Unha das tres accións nas que se vertebra a Estratexia da paisaxe galega é a sensibilización, formación e divulgación en materia de paisaxe. En paralelo aos estudos técnicos de paisaxe, creouse un programa didáctico e de difusión das paisaxes galegas, no que destaca o programa Paisaxe e sustentabilidade, integrado no plan de innovación docente Plan Proxecta. A este programa súmanselle a iniciativa Somos paisaxe, concursos fotográficos, rutas e percorridos interpretativos e outras iniciativas.

Como medio para continuar co proceso de participación pública, iniciado durante a elaboración o Catálogo das paisaxes de Galicia, e co fin de seguir recollendo a valoración e a opinión da poboación sobre a paisaxe galega, púxose en marcha o SIX Colaborativo de Imaxes da Paisaxe Galega. Trátase dunha ferramenta sinxela, construída grazas á colaboración de toda a cidadanía, e destinada a poñer en valor as paisaxes de Galicia e proporcionar un repositorio de información útil para a xestión da paisaxe.

O valor da paisaxe supón a necesidade de establecer cautelas sobre a incidencia das actividades humanas. En virtude das distintas normas que operan para evitar impactos negativos na paisaxe, no ano 2016 informáronse máis de 600 expedientes, un 34,04% máis que no ano anterior; entre estes figuran 51 Estudos de impacto e integración paisaxística elaborados en 47 concellos, un 112,5% máis que en 2015.

O seguimento e control dos obxectivos de calidade paisaxística farase a través dos indicadores que definen as propias Directrices da paisaxe.

O indicador de **Diversidade paisaxística** avalía a estrutura e composición da paisaxe, a composición entendida como os tipos de coberturas que a compoñen, e a estrutura como a disposición, localización ou arranxo espacial dos tipos de coberturas ou manchas que a conforman. O indicador está baseado en métricas espaciais, atendendo exclusivamente a distribución e relación da cobertura agrícola e forestal, o que permite cuantificar de forma obxectiva a evolución da paisaxe e o cumprimento dos obxectivos de calidade paisaxística. A diversidade da paisaxe agrícola presenta unha variación negativa no período 2011–2014. A cobertura agrícola dominante segue a ser a de "cultivos e prados" cun 24% da superficie, e cunha estrutura moi desigual en tamaño. O resto de coberturas presentan áreas medias pequenas pero moito máis uniformes. Por grandes áreas paisaxísticas, os valores máis altos para a diversidade de coberturas agrícolas corresponden ás áreas situadas no sur de Galicia, debido posiblemente a varias causas, entre elas a baixa intensificación da agricultura; polo seu carácter marxinal nas áreas máis urbanas (caso das Rías Baixas e Costa Sur-Baixo Miño), pola orografía das Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil ou polo acentuado abandono nas Serras Surorientais. As maiores perdas de diversidade agrícola teñen lugar na gran área da Mariña-Baixo Eo e nas Serras orientais.

Os resultados do indicador, para os datos do SIOSE 2014, amosan un lixeiro retroceso no índice de diversidade forestal. As maiores perdas teñen lugar nas Serras surorientais e na Galicia setentrional (**Ilustración 27**).

O indicador **Índice de xestión das paisaxes** permite aproximarse ao obxectivo de calidade paisaxística enunciado na participación pública das Directrices da paisaxe como "Paisaxes protexidas, ordenadas e xestionadas" co obxectivo de respectar e manter o carácter dos diferentes tipos de paisaxe baixo criterios de sustentabilidade e da procura da mellora da calidade de vida da cidadanía. Canto máis alto sexa o índice de diversidade da paisaxe agroforestal maior será a variedade de manchas forestais e agrícolas e máis mesturadas estarán, indicando unha maior integración entre usos (existencia de sebes, pequenos rodais ou bosques lineais, pastos permanentes en zonas forestais,...).

Por comarcas paisaxísticas o valor do índice de diversidade agroforestal é moi semellante ao de diversidade agrícola. A fin de contas, as coberturas agrícolas son as máis abundantes en case tódalas comarcas e teñen un gran peso á hora de calcular o índice de diversidade de coberturas agroforestais. As comarca litorais do sur de Galicia, son as que presentan a maior diversidade agroforestal, namentres que as comarcas de Terra de Chantada e Alto Arnoia, son as que presenta a menor diversidade agroforestal de

Galicia. No período 2011-2014, os resultados do índice indican unha lixeira diminución en termos de diversidade agroforestal.

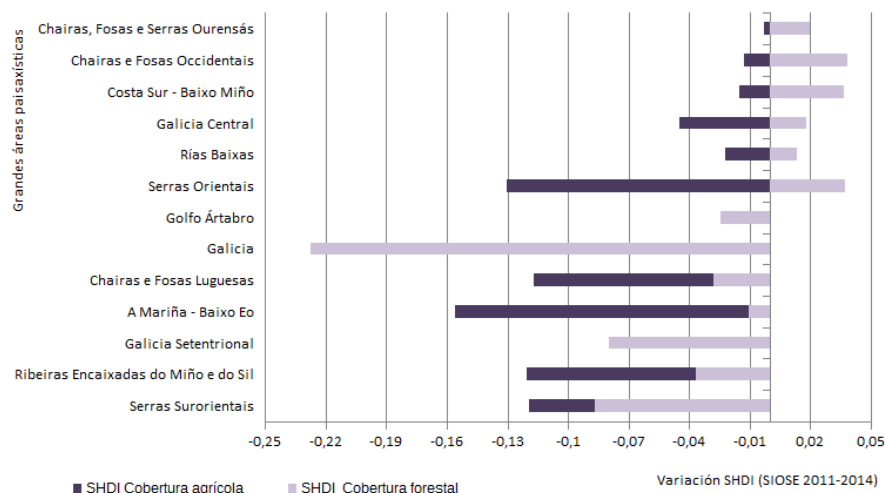

Ilustración 27. Variación do índice de diversidade agrícola e forestal no período 2011-2014

Dentro das políticas sectoriais que inciden na mellora da paisaxe destaca o **Plan HURBE**, que xurde como resposta á necesidade de humanización das vilas de Galicia e trata de articular unha estratexia de posta en valor destas pezas urbanas, claves para o equilibrio territorial, e dos núcleos rurais, que permita crear as condicións propicias para o seu desenvolvemento sustentable e mesmo para a súa mellora paisaxística. Para o período 2014-2017, a Dirección Xeral de Ordenación do Territorio e Urbanismo, en colaboración coas entidades locais, ten previsto levar a cabo tres programas: un programa de equipamentos públicos cun investimento de 34 millóns de euros, un programa de humanización de rúas, con 27,5 millóns e un programa de humanización e mellora de espazos públicos, cun investimento doutros 34 millóns.

No plano normativo, o **Plan básico autonómico** vén a completar o marco urbanístico para unha ordenación sustentable do territorio. Substituirá ás Normas Complementarias e Subsidiarias de planeamento e identificará as delimitacións das afeccións derivadas da lexislación sectorial que inciden sobre o territorio. Así mesmo, identificará a totalidade dos asentamentos de

poboación existentes en Galicia e establecerá unha regulación de carácter xeral dos diferentes usos solo e da edificación.

Tamén no plano normativo, a **Lei de rehabilitación e de rexeneración e renovación urbanas de Galicia**, actualmente en tramitación, será a primeira lei galega nesta materia e ten por obxectivo prioritario o de facer dos elementos propios da nosa cultura arquitectónica factores de revitalización e dinamización de Galicia.

A rehabilitación é sen dúbida unha das estratexias máis relevantes no eido da posta en valor do patrimonio construído e ao mesmo tempo con consecuencias directas positivas na mellora da paisaxe, na calidade de vida de vilas e cidades cando inciden en conxuntos arquitectónicos ou na eficiencia na utilización dos recursos cando se posibilitan novos usos sen incrementar a artificialización do territorio. O IGVS ten nas Áreas de Rehabilitación Integral —ARI— a súa principal base de actuacións en materia de rehabilitación en contornas urbanas e rurais. En colaboración cos concellos, lévanse a cabo intervencións sobre conxuntos de edificacións con usos residenciais en situación de deterioro, tanto en medio urbano como rural, que melloren a habitabilidade das vivendas co obxectivo de mellorar a calidade de vida dos seus habitantes e ao tempo recuperar o patrimonio edificado. En Galicia existen 70 ARIs, 69 delas en 41 concellos, ás que hai que engadir a ARI do Camiño de Santiago que discorre por 107 concellos, dos cales 21 xa teñen declarada outra ARI no seu termo municipal. En total 127 concellos galegos teñen dentro do seu ámbito territorial unha área de rehabilitación integral. Entre 2015 e 2016 declaráronse 11 ARIs e prevense ao redor de 1.591 actuacións de rehabilitación ademais das que de xeito directo leve a cabo o IGVS rehabilitando vivendas de promoción pública, que en 2017 suman 36 licitacións de obra. A isto hai que engadir ás 1.902 vivendas que contan con axudas concedidas para a rehabilitación baixo diferentes programas de rehabilitación.

Liña estratéxica C: Mellorar a accesibilidade, a mobilidade e as comunicacións no territorio

As DOT establecen a mobilidade como un dos elementos estratéxicos do modelo territorial e as infraestruturas como factor de cohesión social e compatibilidade dos territorios.

Así, no eido das infraestruturas, o Goberno galego está a desenvolver estratexias como as novas infraestruturas viarias de articulación con outras rexións do Estado e mesmo europeas ou os espazos de apoio loxístico ás dinámicas comerciais.

En relación ás vías de alta capacidade, este ano 2017 atópanse en execución as obras de conversión do Corredor do Morrazo CG-4.1 en autovía (subtreito I: PPQQ 0+000 -3+250 , subtreito II: PPQQ 3+250 -7+300 e subtreito III: PPQQ : 7+300 a 11+150) na provincia de Pontevedra e a Variante de Aradas na provincia de Coruña.

Así mesmo, no marco da Estratexia en materia de *Mobilidade alternativa de Galicia*, o Goberno galego acordou a posta en marcha dunha primeira fase do **Plan de Sendas de Galicia** coa construción de 47 itinerarios peonís e ciclistas en distintas comarcas galegas (Bergantiños, A Coruña, Ferrol, Vigo, O Salnés, Terra Chá e Santiago). Na actualidade xa está en marcha a segunda fase do dito plan que abrangue as comarcas de Lugo, Ourense, Pontevedra e O Morrazo, nas que se desenvolverán un total de 27 proxectos.

A totalidade do Plan prevé así, a actuación nun total de 130 quilómetros de sendas seguras, sustentables e integradas na paisaxe, tendo como obxectivo promover modos de desprazamento non contaminantes e alternativos ao coche, que sirvan para percorrer de forma segura a distancia entre os núcleos urbanos e centros de equipamentos e servizos de uso cotián, tales como centros de saúde ou escolas, entre outros.

Á data deste informe téñense aprobadas as actuacións para a execución de sendas peonís ou ciclistas en todas as comarcas anteriormente referidas.

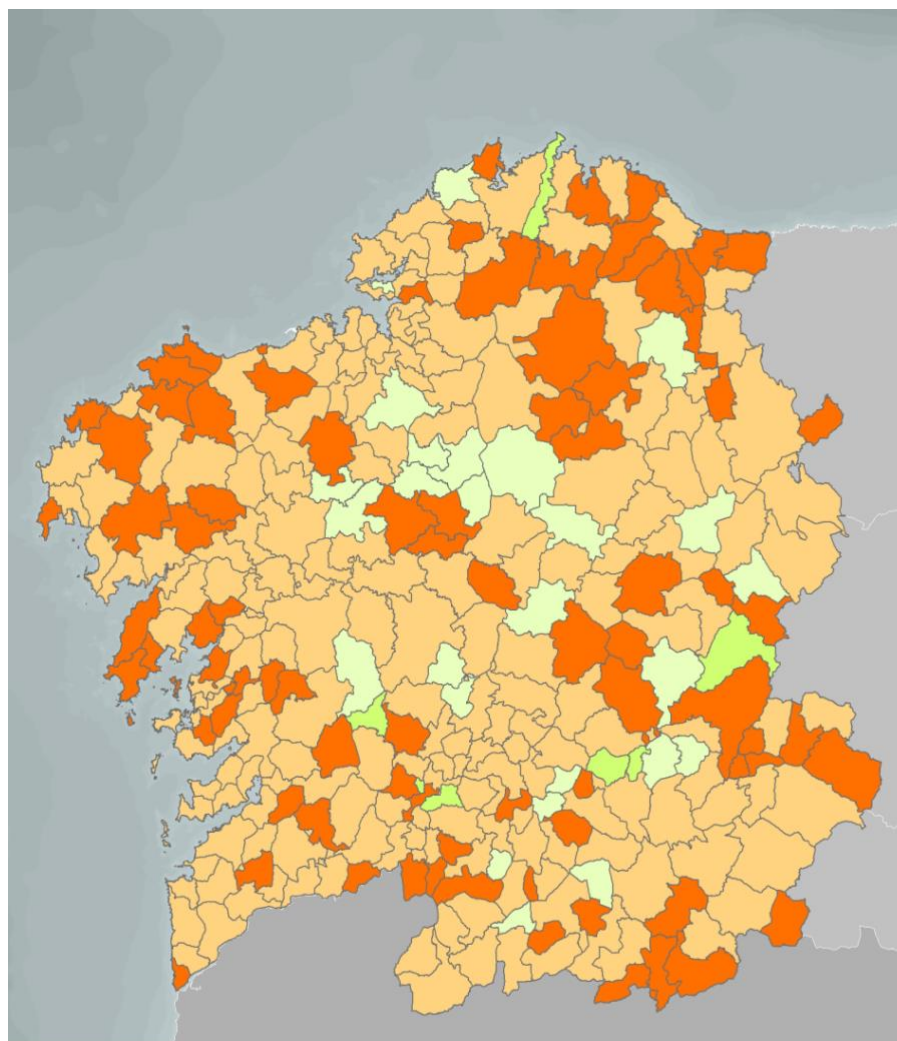
Por outra banda, acadar unha accesibilidade territorial axeitada dende sistemas públicos de transporte colectivo que reduza sensiblemente a necesidade do vehículo propio é un obxectivo prioritario, no só dende un enfoque dunha economía hipocarbónica, senón para un mellor prognóstico da distribución da poboación no territorio. Porén, as porcentaxes de uso do transporte público non acadan o 10% en ningún tipo de concello. Desagregando os datos para os desprazamentos ao traballo, só un 5% dos destes se realizan en transporte público mentres que o 67% desprázanse en vehículo privado e un 26% fano a pé ou en bicicleta (datos da EPTU 2015).

Outro enfoque, cara á redución da factura enerxética da mobilidade laboral e mesmo a un incremento na calidade de vida, é actuar sobre a redución da distancia entre lugar de residencia e centro de traballo. A necesidade de

desprazamento en vehículo motorizado ao centro de traballo está relacionada coas diferenzas entre oferta e demanda laboral nos concellos. A tendencia do indicador **Autocontención laboral**, mostra unha menor fixación laboral da poboación residente no 89% dos concellos galegos que se traduce nunha redución do 3,1% respecto de 2011, o que leva consigo un incremento de traballadores que precisan desprazarse cara a outro concello distinto ao de residencia; só un 43,5% dos traballadores teñen o seu centro laboral no concello no que residen. A taxa de permanencia ou número de contratos a traballadores no seu concello de residencia reduciuse ata o 28,1% dos asinados en 2016. Son as grandes cidades, cun 69%, os ámbitos territoriais con maior índice; os concellos do sistema urbano intermedio (SUI) acadan o 40% e os nodos de equilibrio territorial (NET), o 34%, ámbolos dous por debaixo da media galega (*Ilustración 28*).

Por outra banda, no que atinxe ás tecnoloxías da información e telecomunicacións, as cales interveñen de forma decisiva na forma de traballar e vivir das persoas, a mellora das redes dixitais é un reto constante no que a Administración autonómica está a desenvolver políticas para estender estas redes e incrementar as súas prestacións. O Plan de Banda larga 2020 asume o obxectivo establecido na Axenda Dixital para Europa de garantir unha cobertura de banda larga de cando menos 30Mbps para a totalidade da poboación e impulsar a contratación nos fogares de servizos de banda larga de máis de 100Mbps.

Neste aspecto, Galicia presenta unha cobertura global dun 61,30% da poboación, con cobertura de caudal de 30 ou máis Mbps, apreciándose unhas porcentaxes significativamente máis altas nas sete grandes cidades (o 95% na Coruña, Lugo, Ourense e Vigo; o 85% en Ferrol e Santiago de Compostela e un 75% en Pontevedra) ao igual que no ámbito litoral onde a porcentaxe de poboación con esta cobertura é do 67,8% (*Ilustración 29*).

Variación da Autocontención laboral (%) no 2016 respecto do 2011

Ilustración 28. Variación da Autocontención laboral 2011 – 2016

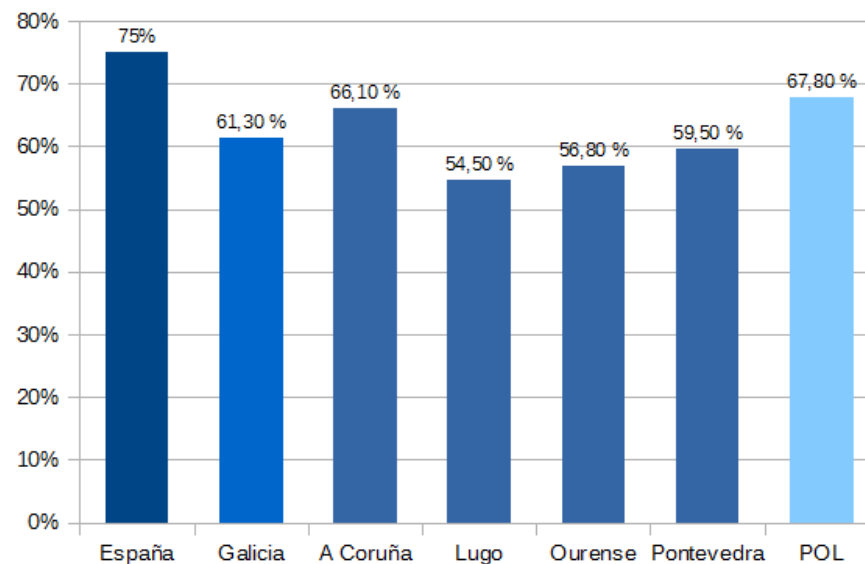

Ilustración 29. Poboación con cobertura de redes fixas de ≥ 30 Mbps (%)

Liña estratéxica D: Frear o despoboamento rural e favorecer o reequilibrio territorial

Nun contexto global, no que máis do 50% da poboación habita en contornas urbanas e cunha proxección moi superior para o ano 2050, as estratexias de equilibrio territorial non poden esgotarse nin circunscribirse ao retorno ao ámbito rural da poboación que nestas décadas pasadas o abandonou. Ese obxectivo, necesariamente parcial, estará vinculado ás oportunidades de negocio que se poidan dar, tanto no marco do sector primario como no marco de novos modelos de negocio, onde xogan un papel crucial as novas tecnoloxías da información, ou en modelos mixtos; todos eles asociados a ámbitos cunha cobertura de servizos que responda aos estándares de calidade do medio urbano.

As dinámicas poboacionais destas últimas décadas, cunha tendencia continuada de perda de poboación, baixa natalidade, avellentamento, altos índices de dependencia e forte polaridade urbana–rural están a presentar un problema estrutural de importantes consecuencias non só socioeconómicas

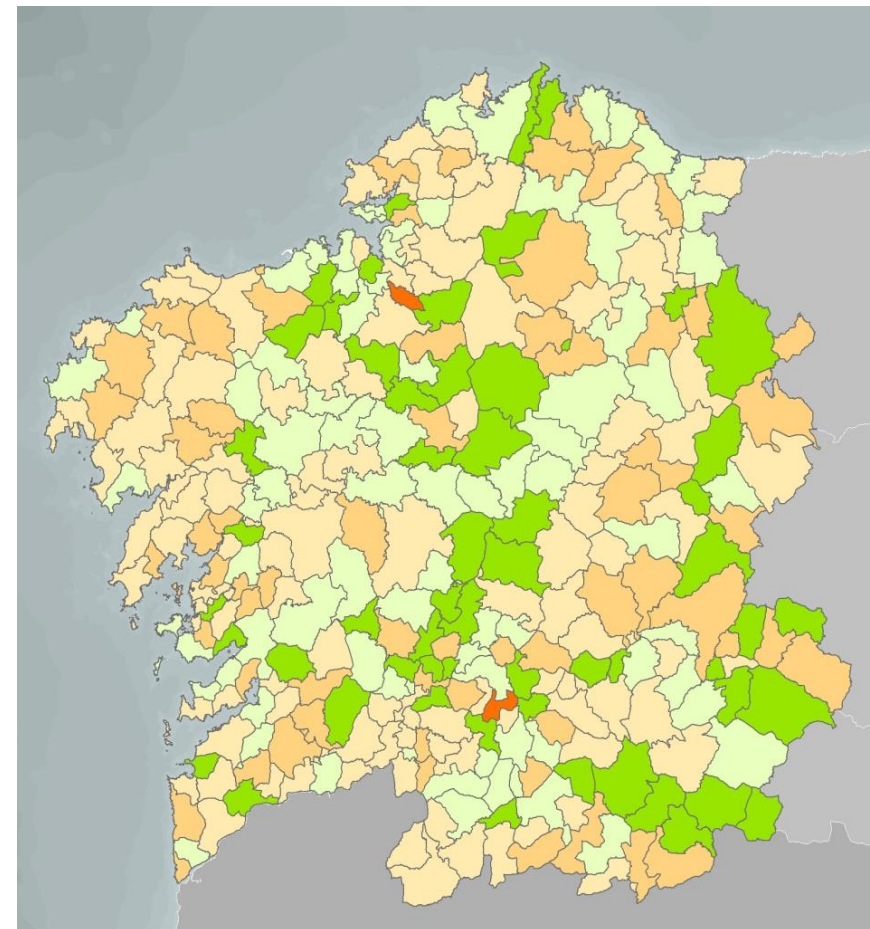
senón tamén territoriais, e constitúe un reto difícil de abordar polas administracións públicas. No ano 2016, Galicia contaba con 2.718.525 habitantes, case 49.000 menos que en 2006, o que representa unha diminución do 1,8% nun decenio. A isto únese a baixa densidade de poboación, que no rural atópase nun valor medio de 21,8 habitantes por km² fronte aos 91,9 hab/km² de Galicia, moi distante dos máis de 1.000 hab/km² de concellos que acollen as sete grandes cidades e algunhas vilas (A Coruña 6.331 hab/km²).

O nivel de equilibrio territorial entre a oferta e demanda de emprego sinálao o indicador de **Autosuficiencia en emprego** a partir da relación existente entre os traballadores empregados nun territorio e a poboación ocupada residente nel. No 2016, só 41 concellos superan o índice 1 mentres que a metade dos concellos superan porcentaxes do 71% de traballadores residentes no concello que traballan e unha cuarta parte dos concellos baixan do 60%, entre os que se atopan cinco concaellos do sistema urbano intermedio —Foz, Muros, Porto do Son, Rianxo e Corcubiión— e tres concellos pertencentes ao sistema de nodos para o equilibrio territorial —Maceda, Negreira e Bande (Ilustración 30).

Por comarcas, das 53 comarcas, trece rexistraron un índice de ocupabilidade superior a 1 en todas as ramas de actividade, mentres que no ano 2011 só catro comarcas o facían. A formación que imparte a Consellería de Economía, Emprego e Industria aos traballadores estará orientada a diminuír os desequilibrios entre oferta laboral e man de obra dispoñible. No ano 2015, foron 10.243 persoas as que recibiron formación a desempregados en 27 familias profesionais.

Outro dos aspectos relevantes para o equilibrio territorial é a distribución territorial do solo empresarial, capaz de propiciar unha diversidade de actividade económica que evite ou reduza a excesiva polarización nas grandes cidades. O Plan sectorial de ordenación de áreas empresariais —PSOAEG— incorporou o modelo do sistema de asentamentos das DOT, de xeito que os tres niveis inclúan solo empresarial de influencia supramunicipal co fin de posibilitar la localización de novas iniciativas dinamizadores, da industria local, así como de parques especializados como os agroforestais, orientados á atención de zonas dinámicas concretas ou a acompañar medidas de reequilibrio territorial. O plan prevé a localización de solo empresarial en 95 concellos con máis de 46 millóns de metros cadrados.

Neste eido e dende a aprobación do PSOAEG, entre os anos 2015 e 2017, o IGVS ten adxudicado máis de un millón de metros cadrados, dos cales 131.644 m² corresponden en dereitos de superficie.

Variación da Autosuficiencia en emprego respecto do 2011

Variación no valor para Galicia =0,07%

Ilustración 30. Variación da Autosuficiencia en emprego en Galicia 2011-2016

De xeito paralelo, a dotación de servizos de calidade nos ámbitos rurais é outro dos retos para que o despoboamento cambie a súa tendencia destas últimas décadas. A axeitada accesibilidade aos servizos básicos e dotacións é un dos aspectos clave para unha potencial fixación de poboación no rural.

Así, o **Plan Estratéxico de impulso ao Comercio de Galicia 2015-2020** incide na necesidade de preservar a riqueza rural de Galicia, tamén dende o punto de vista comercial, garantindo unha dotación comercial suficiente, para o cal é necesario potenciar a creación de empresas situadas no ámbito rural polas sinerxías xeradas, a procura do equilibrio da oferta comercial do territorio, a garantía do abastecemento da poboación rural e a mellora da comercialización dos produtos autóctonos. Preténdese así elevar a oferta de servizos e a calidade de vida do ámbito rural, cumprindo varios obxectivos, como son: adecuar a oferta comercial ás necesidades da poboación rural, garantir a adecuación da estrutura comercial á estrutura comarcal territorial, crear postos de traballo de calidade no rural e dinamizar a nosa economía prestando especial importancia á comercialización dos produtos locais e autóctonos (**Ilustración 31**).

No ano 2016, a Consellería de Economía, Emprego e Industria concedeu axudas por un importe total de 546.021,72 euros para a creación de *Espazos de Emprendemento Comercial no medio rural*. No ano 2016, a consellería continuou impulsando a calidade e a competitividade comercial, no marco do **Plan de mercados excelentes de Galicia 2016-2020**, co obxectivo de incorporar o maior número posible de prazas de abastos na *Rede de mercados excelentes*, así como o aumento da ocupación e o asociacionismo nestes espazos. Os investimentos destináronse á posta en marcha de novos servizos para os clientes, ao acondicionamento da imaxe común, á mellora da accesibilidade e á supresión de barreiras arquitectónicas, apoiándose en prácticas de asesoramento comercial e técnicas de mercadotecnia. A iniciativa **Mercados no Camiño**, facilitou ás asociacións de produtores a creación de produtos con embalaxe específico, nun intento de aproveitar as sinerxías entre turismo e comercio nas localidades polas que discorren as rutas xacobeas a través de axudas específicas. Por outra banda e por iniciativa dos concellos, leváronse a cabo melloras en mercados tradicionais e ambulantes de apertura periódica, en relación á venda de produtos locais e tradicionais de calidade.

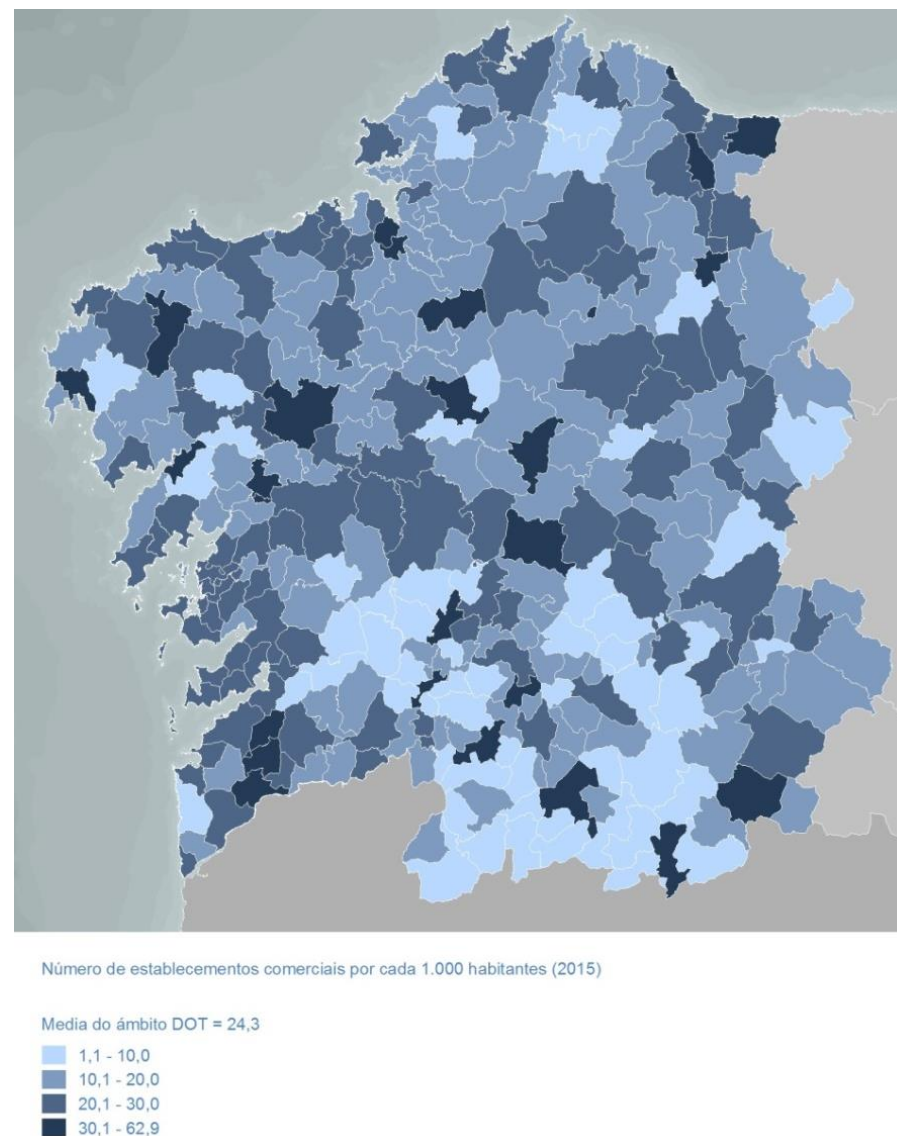

Ilustración 31. Número de establecementos comerciais por cada 1.000 hab (2015)

A complementariedade de rendas para as economías dos residentes no medio rural, que completen ás do sector primario como propias do rural, pode significar a viabilidade de novos modelos de vida fora dos ámbitos urbanos. Neste eido e sen prexuízo do contexto de recesión demográfica actual que se proxecta en anos vindeiros, a potenciación e promoción de actividades económicas vinculadas aos valores naturais e patrimoniais do rural pode significar a medio prazo un certo reequilibrio territorial.

Neste senso, actuacións como o **Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015–2021**, polo seu impacto — novas empresas, rehabilitación do patrimonio, novos modelos de negocio— propician a fixación de poboación nos concellos do Camiño de Santiago.

Os indicadores de turismo sinalan que a oferta de prazas de aloxamento marca unha liña ascendente acadando o 1 de xaneiro de 2017 as 138.515 prazas nos establecementos turísticos regrados de Galicia que, en termos de intensidade da oferta, supoñen 4,7 prazas por km², un 4,44% máis que en 2015 e un 11,9% máis que en 2011. A distribución é moi desigual, manténdose, en xeral, máis elevada no ámbito litoral (17 prazas/km²). Nas intermediacións, Mondariz-Balneario conta 383 prazas por km². Tamén se intensifica no Camiño Francés e nas capitais de provincia e Santiago aínda que non acada esas cotas. A diversificación de servizos turísticos das principais cidades fai que a estacionalidade, nestes ámbitos, descenda significativamente do valor global de Galicia para as pernoctacións nos meses de xullo e agosto (38,2%), valor que non varía entre 2013 e 2015 (Ilustración 32).

A Consellería de Medio Rural leva adiante medidas para frear a despoboación con medidas de impulso ao sector primario (Liña E).

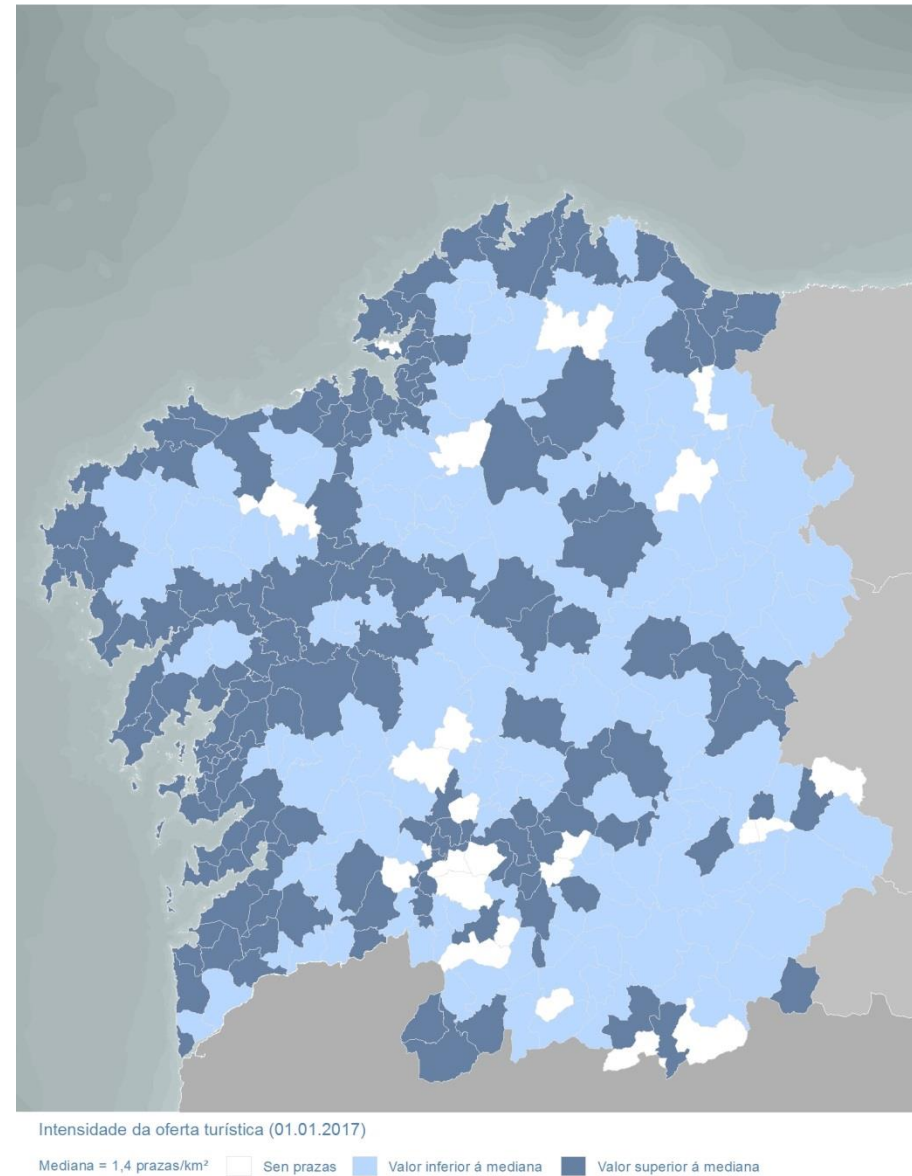

Ilustración 32. Intensidade turística

Liña estratéxica E: Potenciar o sector primario como parte esencial do medio rural

Á Consellería de Medio Rural correspóndenlle as actuacións de potenciación do sector primario no medio rural, nun contexto que pon de manifesto a necesidade de actuacións en prol dun sector agroforestal eficiente e sustentable.

O **Plan de desenvolvemento rural** é unha das ferramentas básicas para propiciar a dinamización do rural en todas as súas facetas. Este plan leva a cabo accións en distintos eixos e medidas. No que se refire á transferencia de coñecementos e á innovación na agricultura e silvicultura, son máis de 1950 as persoas que participaron en actividades de formación.

A *Mellora da viabilidade das explotacións e a competitividade dos distintos tipos de agricultura, a promoción da innovación tecnolóxica ou a xestión sustentable dos bosques* son outras das prioridades. O programa contribuíu principalmente á reestruturación das explotacións agrarias a través da realización de inversións en concepto de reorganización da propiedade — 50.034 propietarios e 58.766 ha en 2016— e á mellora da accesibilidade das parcelas agrarias e forestais —271 proxectos financiados. Tamén se incidiu fundamentalmente nas accións de apoio para o fomento da utilización de maquinaria en réxime asociativo e nas inversións en infraestruturas destinadas ao desenvolvemento, modernización ou adaptación da agricultura e a silvicultura, con 39 operacións finalizadas en 2016.

Outras das prioridades son a *Transformación e a comercialización de produtos agrícolas, ou a xestión de riscos na agricultura*. Neste aspecto, 334 explotacións accederon a algún réxime de calidade, das cales o 82% producíronse na IGP Tenreira Galega que, xunto ás incorporacións á Agricultura ecolóxica, representan o 96% do total das incorporacións. Así mesmo, leváronse a cabo 70 operacións que involucraron a 28 asociacións e consellos reguladores para a promoción e mellora da comercialización en sectores diversos —vino, agricultura ecolóxica, carne, mel, pataca, ... Outras accións desenvolvidas enmárcanse en axudas para inversión en transformación e comercialización de produtos agrarios; dun total de 59 operacións, finalizaron 24 no 2016, a maioría delas (46%) foron proxectos no sector lácteo e as restantes no sector cárnico principalmente; en menor medida as froitas, hortalizas mel e aceite.

No que atinxe á *Mellora e conservación dos ecosistemas relacionados coa agricultura e a silvicultura, sistemas agrarios ou o estado das paisaxes*,

aprobáronse 211 proxectos que promoven accións de conservación de especies e hábitats, a eliminación de especies invasoras e a posta en valor da paisaxe mediante a conservación de elementos singulares.

Na submedida *Estudos e inversións vinculados á rehabilitación do patrimonio cultural e natural das paisaxes rurais e das zonas con alto valor natural*, puxéronse en marcha 14 operacións levadas a cabo directamente pola Administración autonómica.

Na submedida *Pagos por compromisos agroambientais e climáticos* efectuáronse un total de 42 operacións para manter e aumentar a distribución das abellas melíferas na Comunidade autónoma polo beneficio positivo no incremento da polinización de determinadas especies vexetais que facilitan a conservación da diversidade da flora de montaña, incidindo, polo tanto, na biodiversidade e no mantemento da paisaxe.

Para a procura do *Mantemento de razas autóctonas en perigo de extinción*, 103 explotacións recibiron apoio para o mantemento dos rabaños.

Para a *Conservación de recursos xenéticos* leváronse a cabo 21 operacións, tanto en agricultura como en gandería.

Para o *Apoio e mantemento de explotacións en áreas con limitacións naturais*, leváronse a cabo compensacións que permitan continuar co aproveitamento das terras agrícolas (226.588 ha), contribuíndo así a evitar o abandono e a conservar a biodiversidade ligada á actividade agraria tradicional.

O *Fomento do cambio a unha agricultura ecolóxica* incidiu sobre un total de 1.565 ha, mentres que en pagos para o mantemento da agricultura ecolóxica aprobáronse 111 solicitudes que afectan a 3.453 ha, a maioría delas refírense á gandería ecolóxica.

O *Fomento da gandería extensiva* supuxo que 120.491 ha se beneficiasen deste programa, entre explotacións de vacún de leite e xestión sustentable de pastos.

A actualización dalgúns dos indicadores que atinxen ao sector primario indican o afianzamento de modelos de negocio da denominada Economía verde.

A **Agricultura ecolóxica** vén mantendo unha tendencia crecente nos últimos anos, tanto en superficie inscrita como en número de operadores, aínda que a súa representatividade sobre o total da superficie destinada a cultivos, prados e pasteiros (SIOSE 2014) non acada o 4% en Galicia. Os da-

tos do Consello Regulador da Agricultura Ecolóxica (CRAEGA) amosan un gran potencial de crecemento, que se concreta no período 2011-2016 nun aumento de case un 81,12% da superficie inscrita no consello regulador e máis dun 61,26% no número de operadores. No último ano, a superficie inscrita experimentou un aumento do 36,5% e o número de operadores un 18,6% (Ilustración 33). Cabe resaltar que este crecemento vén xerado de forma maioritaria pola expansión da gandería extensiva con base en prados e pasteiros, onde as provincias de Lugo e Ourense amosan un maior crecemento e actividade.

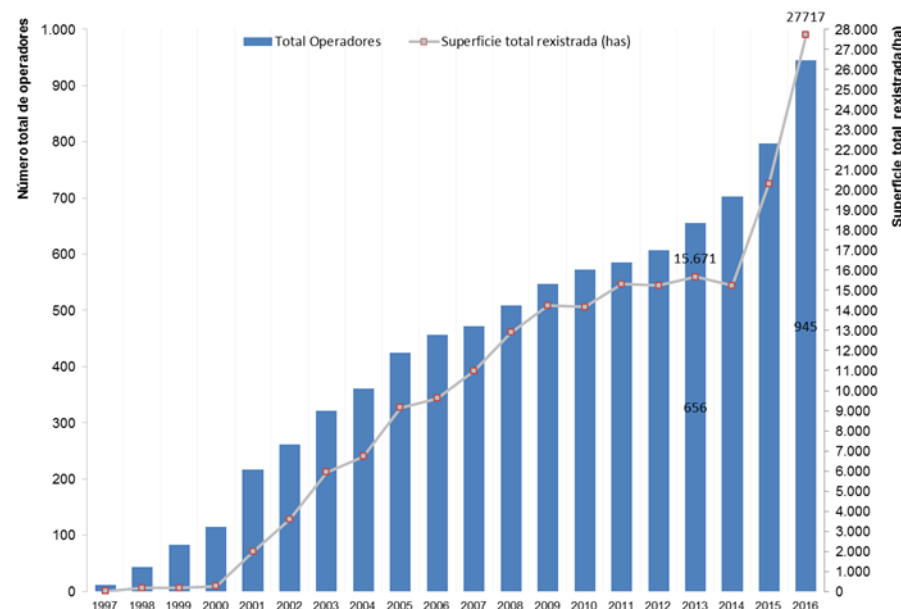

Ilustración 33. Superficie total rexistrada e núm. de operadores (CRAEGA)

A produción ecolóxica é responsable dunha maior calidade dos produtos agrícolas, contribúe á mellora da calidade de vida cidadáns e supón un beneficio en termos de biodiversidade, así como unha maior eficiencia na utilización da enerxía e a diminución da contaminación ocasionada polos residuos gandeiros e os agroquímicos empregados pola agricultura convencional.

A cabana gandeira vén caracterizada polo indicador **Especialización gandeira**. Segundo os datos do REGA, a cabana gandeira acadas 858.574 UG en 2016. Por especies, o número de vacas aumenta lixeiramente entre

2012 e 2014. Obsérvase una clara predominancia do subsector bovino fronte ao equino, ovino e caprino (Ilustración 34).

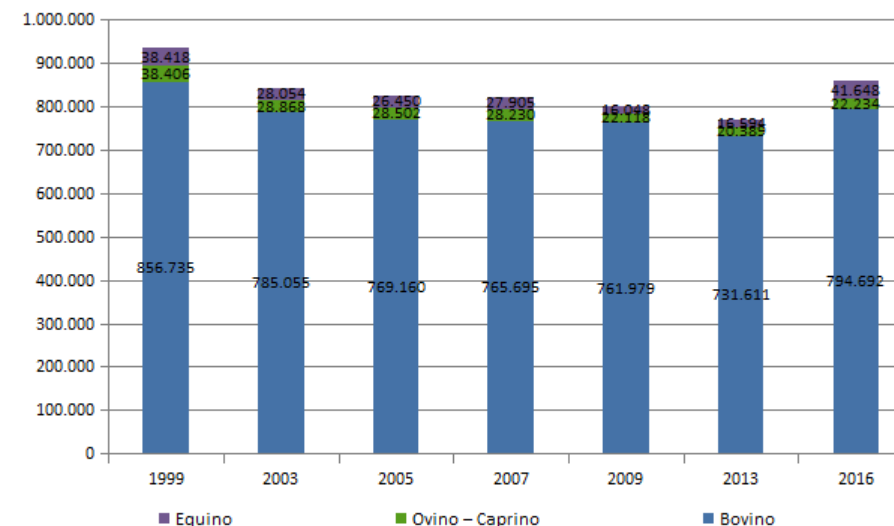

Ilustración 34. Especialización gandeira: UG por especies

O indicador de **Carga gandeira** das especies bovino, ovino-caprino e cabalar mantén unha tendencia decrecente nos últimos dezasete anos. Ao mesmo tempo, a nivel territorial, segundo se trate de escala comarcal, provincial ou municipal, obsérvanse valores dispares, con zonas con cargas maiores de 3 UG/ha e zonas con cargas inferiores a 1 UG/ha (Ilustración 35).

A evolución da superficie ocupada polos distintos cultivos é un dos factores clave desde a perspectiva da rendibilidade e da sustentabilidade das explotacións. Segundo o Anuario de estatística agraria de Galicia, a superficie ocupada polos prados e pasteiros é a de maior peso relativo en Galicia, aínda que se observa unha lixeira tendencia decrecente entre os anos 2011 e 2016 respecto aos demais grupos de cultivos ou coberturas. Os cultivos forraxeiros constitúen o segundo grupo en termos de superficie ocupada e ademais presentan unha tendencia lixeiramente crecente no período 2011-2016. Ambos datos poñen de manifesto a importancia do sector gandeiro en Galicia. A evolución comparada de cultivos forraxeiros, principalmente millo e pradeira, fronte ao aproveitamento mediante pastoreo de prados e pasteiros sinalaría unha tendencia cara a intensificación na produción. Os pesos relativos de cultivos forraxeiros, así como de prados e pasteiros,

mantéñense estables con respecto a 2015 entorno ao 32% e ao 50% respectivamente.

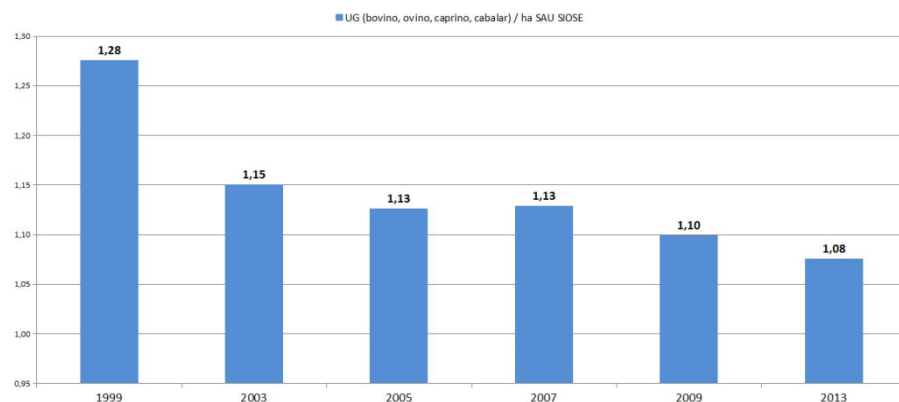

Ilustración 35. Carga gandeira 1999-2013

A base de datos do SIOSE, tamén indica unha perda da representatividade dos prados e pasteiros, así como da SAU (cultivos máis prados e pasteiros), entre os anos 2005 e 2014, o que debuxa unha lixeira tendencia decrecente e parece indicar unha intensificación da produción de forraxes (Ilustración 36).

A Xunta de Galicia creou a **Axencia galega da industria forestal** para impulsar a innovación e o emprego no sector. Entre os seus obxectivos atópanse o incremento do valor dos produtos da cadea forestal, a incorporación de persoal cualificado a esta industria e a innovación tecnolóxica.

Para a Prevención de danos causados polos incendios, desastres naturais ou catástrofes durante o ano 2016 actuouse sobre 7.737,34 ha mediante axudas para a prevención de danos causados aos bosques por incendios en montes veciñais en man común e nas SOFOR. Outras actuacións levadas a cabo foron convenios de colaboración con entidades locais para participar na prevención e defensa contra os incendios forestais, nos cales se actuou sobre 17.136,94 ha.

O indicador de **Superficie con instrumentos de ordenación e xestión forestal** amosa un crecemento continuado, dun 16% no último ano e do 41% no período 2011-2016. En 2016, a superficie ordenada é de 231.635

ha o que representa un 11,28% respecto da superficie arborada, desarborada e de pasteiro.

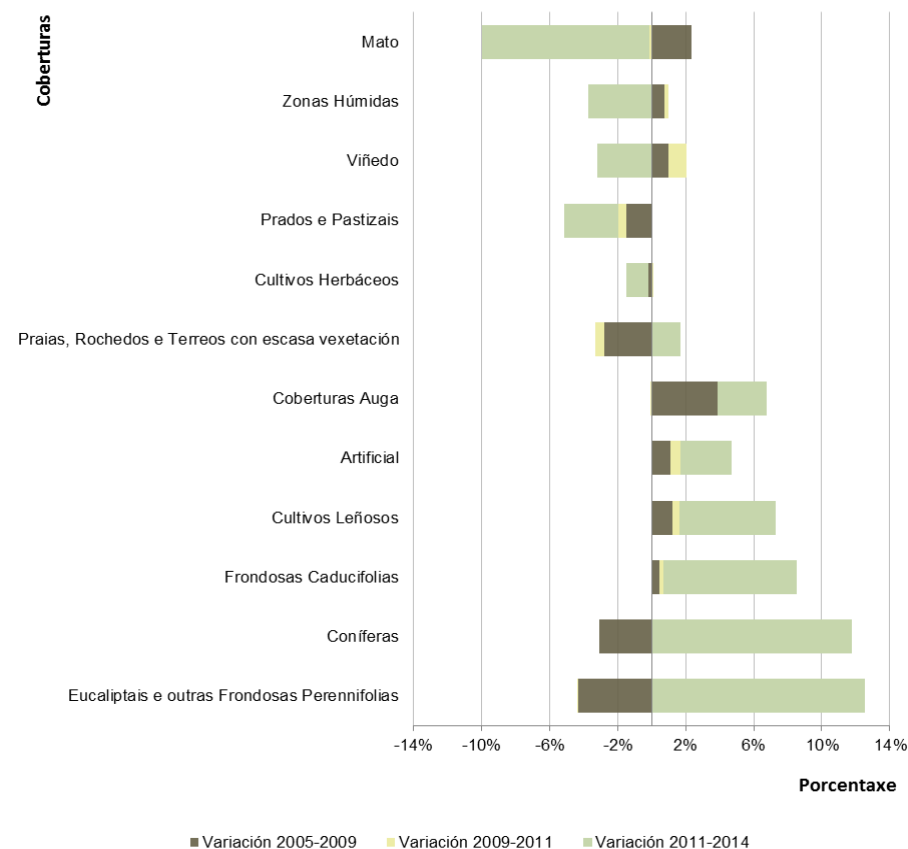

Ilustración 36. Variación relativa dos usos do solo 2005-2014

No que se refire á produción acuícola, o mexillón ratifica o seu papel dominante; representa o 95,6% do total e experimentou un incremento do 7%. Ao mesmo tempo, os indicadores **Capacidade pesqueira** e **Ocupación pesqueira** reflicten a perda dun 6,4% de buques na frota pesqueira galega dende o ano 2011 e unha ocupación pesqueira cunha clara predominancia das bateas, que empregan ao 74% dos empregos en establecementos acuícolas.

Liña estratéxica F: Protexer o patrimonio natural e cultural

No desenvolvemento de accións no eido da protección, conservación, difusión e fomento dos bens que integran o patrimonio natural de Galicia cómpre subliñar, en primeiro lugar, o inicio das accións encamiñadas á elaboración dos plans de uso e xestión de seis parques naturais (Complexo dunar de Corrubedo e lagoas de Carregal e Vixán, Baixa Limia-Serra do Xurés, O Invernadeiro, Serra da Enciña da Lastra, Fragas do Eume e Monte Aloia) e o parque nacional marítimo terrestre das Illas atlánticas.

Por outra banda, en 2017 créase a **Rede de reservas da biosfera de Galicia** co obxectivo de facilitar a consecución dos fins destes espazos ao considerar que é primordial o intercambio de experiencias e coñecementos na propia comunidade autónoma.

Outra das accións relevantes no eido do patrimonio natural é a definición dunha **Estratexia de Infraestrutura Verde de Galicia**. A Xunta de Galicia está a desenvolver unha estratexia para delimitar a *Infraestrutura Verde en Galicia* secundando a Comunicación da Comisión Europea “*Infraestrutura verde: mellora do capital natural de Europa*”, que o estado español recolleu na Lei 33/2015 ao introducir a creación da *Estratexia estatal de Infraestrutura verde e da Conectividade e Restauración Ecolóxicas*.

A infraestrutura verde baséase nun concepto que integra a conectividade dos ecosistemas, a protección e provisión de servizos ecosistémicos e a mitigación e adaptación ao cambio climático, asegurando a provisión sustentable destes servizos e incrementando a resiliencia dos ecosistemas. O obxectivo é a identificación e conservación dos elementos do territorio que compoñen a infraestrutura verde, para que a planificación territorial e sectorial asegure a conectividade ecolóxica e a funcionalidade dos ecosistemas, a mitigación e adaptación aos efectos do cambio climático e a restauración de ecosistemas degradados.

As especiais características do territorio galego fan que este proporcione unha gran diversidade e potencialidade de servizos ecosistémicos. Algúns datos que reflicten esta potencialidade son as 1.400.000 hectáreas de superficie arborada (48% do territorio), os 50.000 km de ríos, os 1.498 km de costa, os 72 tipos de hábitats de interese comunitario (a terceira comunidade autónoma con maior número de hábitats) ou unha densidade de hábitats que dobra a media española (17,4 hábitats/100 km² fronte a 8,2), ao cal hai que engadir certas características, como a existencia dunha actividade agrícola tradicional ou unha estreita relación entre as zonas urbanas e ru-

rais. Todo isto fai, se cabe, máis necesaria a conservación, potenciación e aproveitamento de todos estes valores, polos seus beneficios ambientais e sociais, pero tamén pola súa capacidade para xerar emprego.

A Infraestrutura Verde que se defina permitirá, non só adiantarse a un futuro requirimento europeo e nacional, senón e sobre todo, reforzará a estrutura ecolóxica básica de Galicia mediante a definición dunha rede de zonas naturais e seminaturais, unha infraestrutura deseñada para protexer a biodiversidade e proporcionar servizos ecosistémicos. A infraestrutura verde será a base para salvagardar aqueles elementos que é preciso conservar polos beneficios que teñen para a sociedade así como para a conservación das especies.

A Infraestrutura verde de Galicia estase levando a cabo no seo dun convenio bianual 2017-2018 entre a Consellería de Medio Ambiente e Ordenación do Territorio e as universidades de Santiago de Compostela e da Coruña.

A Xunta de Galicia ten como un dos seus cometidos o fomento da preservación do patrimonio cultural mediante medidas de protección e de accións positivas para a súa restauración, rehabilitación e conservación. A Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria ten previstas varias actuacións específicas como son as que desenvolven o **Plan director e Plan estratéxico do Camiño de Santiago en Galicia 2015-2021**; o **Plan Catedral**, definido a partir do plan director da Catedral de Santiago de Compostela no que se prevé unha inversión duns 17 millóns de euros para o período 2016-2021, xestionado pola Dirección Xeral de Patrimonio Cultural mediante un convenio coa fundación Catedral; as do **Programa de restauración e posta en valor dos elementos dos Camiños**, a partir dunha diagnose dos bens do Camiño sobre a que se deseñou unha estratexia de actuación selectiva, para os bens máis significativos; e o **Plan estratéxico de dinamización dos pequenos cascos históricos**.

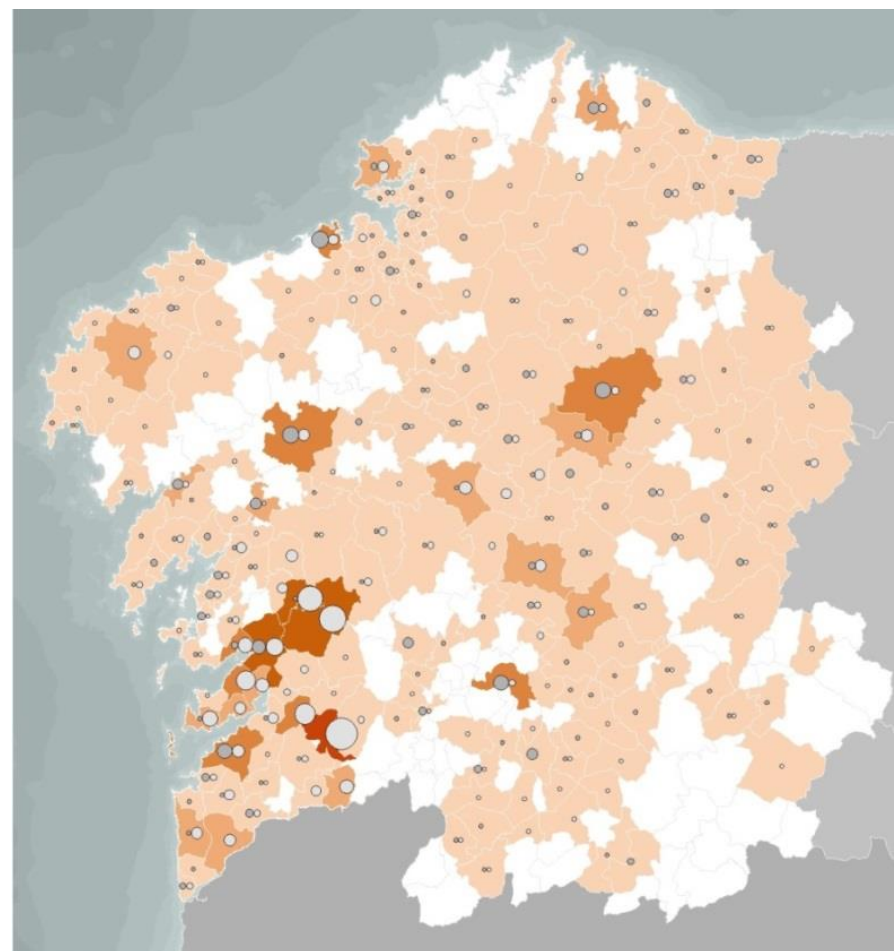
A identificación e rexistro de BIC vai en aumento ano tras ano como unha das accións de protección do patrimonio cultural. Segundo a última información dispoñible (2016), en Galicia están identificados cun número de rexistro individual 730 bens inmoables. Esta cifra supón un incremento do 12% respecto aos datos manexados no primeiro informe do PSST. En 2016 incoáronse os seguintes bens mediante cadansúa resolución da Dirección Xeral de Patrimonio Cultural (DXPC):

- a pintura mural de Urbano Lugrís González, na rúa Real da Coruña
- o pazo de Quintáns ou do Casal (Sanxenxo)

A entrada en vigor da Lei 5/2016, do patrimonio cultural de Galicia, supuxo a consideración de BIC para o Arquivo de Galicia, a Biblioteca de Galicia e o Mupega (Santiago de Compostela), a Biblioteca pública Juan Compañel (Vigo), o Museo Massó (Bueu) e os Camiños do Norte (ruta da costa e ruta do interior, tamén coñecido como Camiño Primitivo ou de Ovedo), que transcorren por 16 e 9 municipios respectivamente. Así mesmo, incluíuse no rexistro BIC a batería do Soberano ou do Castelo (**Ilustración 37**).

Pola súa relevancia e por ser o primeiro BIC na categoría paisaxe cultural cómpre salientar o inicio da declaración como Ben de interese cultural da Ribeira Sacra.

No período 2013–2016, contabilizáronse máis de 27.000 autorizacións da DXPC para intervencións con incidencia nos bens culturais.

Número de bens de interese cultural acumulados (2016)

Ilustración 37. Número de BIC (ano 2016)

Liña estratéxica G: Incorporar a perspectiva do metabolismo urbano para unha maior eficiencia ambiental

Ciclo hídrico, atmosfera ou ciclos de materiais ou enerxía configuran as variables directamente relacionadas coa eficiencia ambiental. A necesidade dun cambio de paradigma da economía vén dada pola traxectoria actual, baseada na explotación masiva dos recursos e que precisa substituírse por unha utilización eficiente destes.

O IGVS xestiona fondos FEDER co obxectivo de favorecer o paso a unha economía de baixo nivel de emisións de carbono priorizando o investimento no apoio da eficiencia enerxética, a xestión intelixente da enerxía e o uso de enerxías renovables nas infraestruturas públicas, incluídos os edificios públicos e as vivendas. Isto tradúcese na xestión das axudas ás comunidades de propietarios que levan a cabo melloras nas edificacións con estes fins. En 2017, o IGVS levou a cabo a licitación de obras para a rehabilitación de 122 vivendas de promoción pública co obxectivo de reducir as emisións de carbono e o consumo enerxético.

Así mesmo, o IGVS elaborou documentos técnicos para a mellora do confort e da eficiencia climática das vivendas; no seo Programa de cooperación territorial INTERREG IV B SUDOE, redactou a **Guía de arquitectura pasiva para vivendas en Galicia**, como apoio técnico á rehabilitación e construción de vivendas con menor impacto ambiental e enerxético, e no marco do proxecto ADAPTACLIMA, elaborouse o **Manual de recomendacións para a rehabilitación de vivendas en Galicia**.

Diversos indicadores avalían o grao de eficiencia na utilización dos recursos, o respecto polo medio ambiente ou a sustentabilidade dos procesos produtivos.

A calidade da auga, ben se trate de auga de baño ou ben do estado das masas de auga, abórdase cos indicadores **Calidade das augas de baño** e **Variación do estado das masas de auga**, este último restrinxido ao ámbito da Demarcación hidrográfica Galicia-Costa. Os datos destes indicadores proceden das Consellería de Sanidade e da Consellería de Medio Ambiente e Ordenación do Territorio. Ambos indicadores teñen relación directa co ciclo hídrico e coa xestión da calidade do recurso, factores clave na sustentabilidade dun territorio e que constitúen obxectivos prioritarios en toda a Unión Europea.

O indicador **Calidade das augas de baño**, analizado dende o 2011, sinala a mellora da porcentaxe das augas de baño coa cualificación “Excelente” (+5%) e a diminución daquelas coa clasificación “Insuficiente” (-5%) (Ilustración 38).

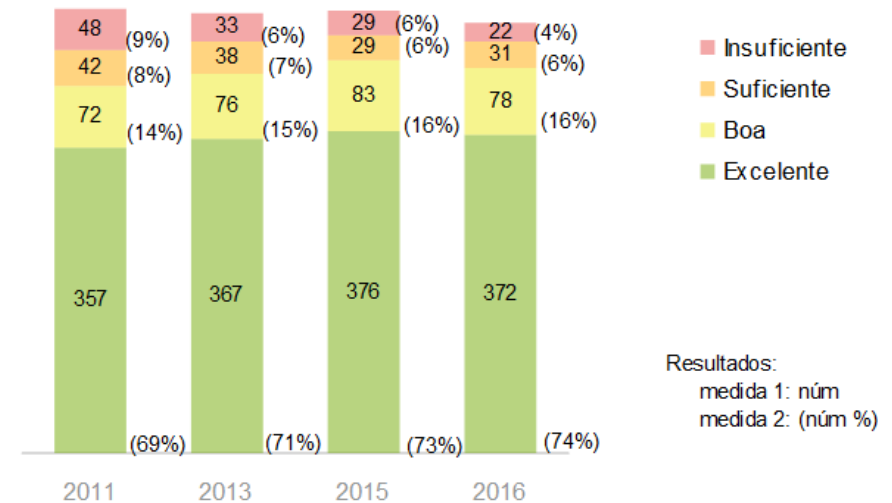

Ilustración 38. Evolución da calidade das augas de baño Galicia

O indicador **Variación do estado das masas de auga** sinala que ao considerar conxuntamente as masas de auga superficiais e as subterráneas, o 77% delas presentaron un estado total Bo ou mellor, mentres que o 23% obtiveron un estado total Peor que bo.

Os indicadores do subbloque de enerxía aportan datos para un balance enerxético da Comunidade Autónoma relativo ao consumo de enerxía por tipos e usos.

O indicador **Consumo final bruto de enerxía renovable** sinala que o consumo de enerxía obtida a partir de fontes renovables presenta unha tendencia crecente, e supera o obxectivo do 20 % para o ano 2020 fixado pola Unión Europea. No ano 2015 Galicia acadou o 38,4% de consumo final bruto de enerxía renovable, dato en consonancia coa liña trazada nas DOT que orienta a utilización de fontes de enerxías renovable, de xeito que diminúan as emisións de gases contaminantes e de efecto invernadoiro (Ilustración 40).

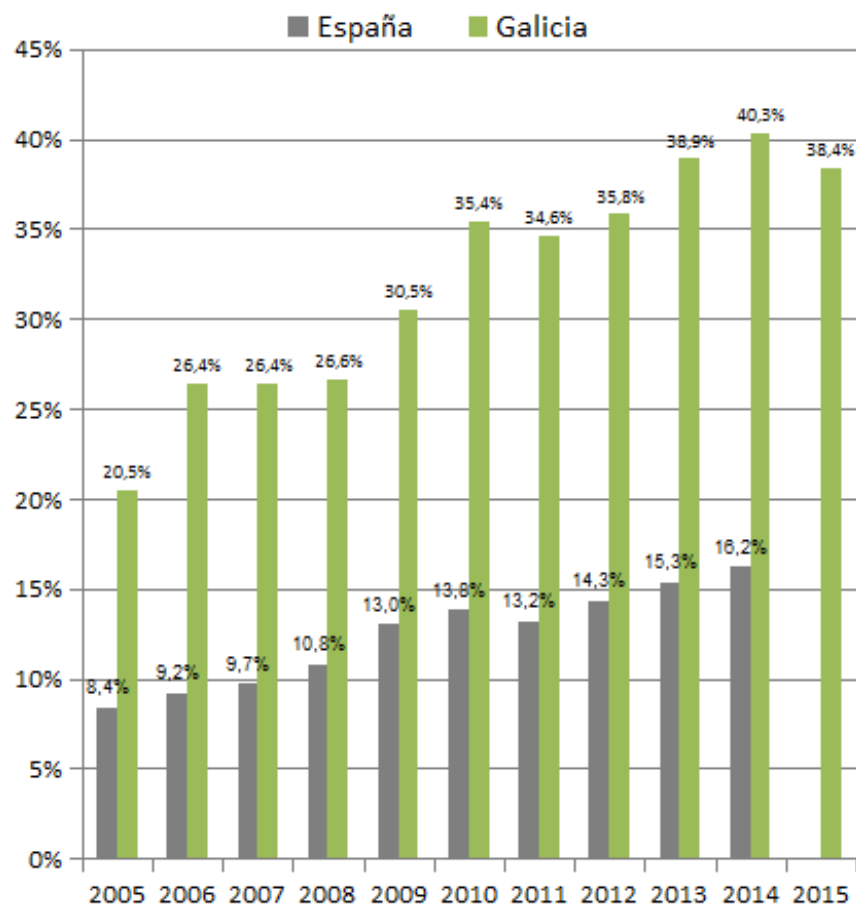

Ilustración 39. Evolución do consumo final bruto de enerxía renovable

No indicador **Consumo final bruto de electricidade renovable** obsérvase unha tendencia crecente; no ano 2015 Galicia acadou 17.475 GWh/ano, incrementándose dun 46,8% no ano 2005 a un 77,2% no ano 2015 en liña coas DOT, valores que superan os obxectivos fixados polo Estado español para o período 2011–2020, que se cifraban nun 40% ao final deste (Ilustración 41).

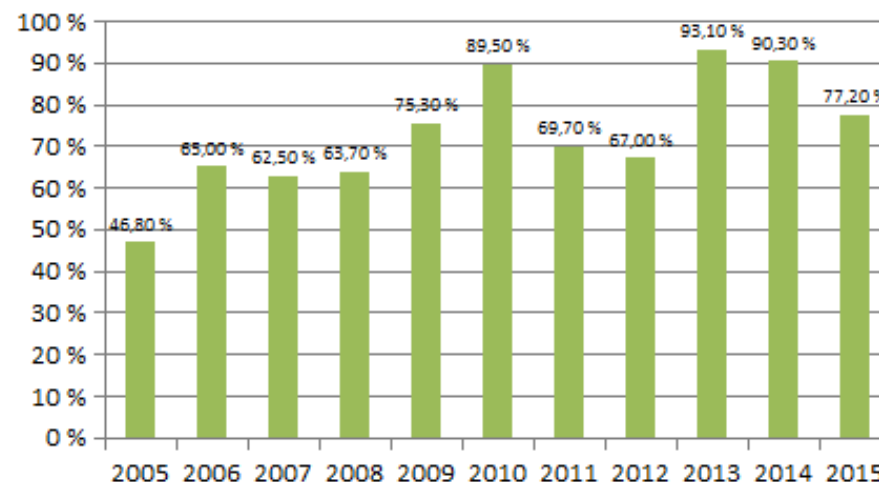

Ilustración 40. Consumo final bruto de electricidade renovable

O **Consumo de enerxía primaria renovable** sinala que Galicia supera en moito o obxectivo que recolleu a Unión Europea no Libro branco para unha Estratexia e un Plan de Acción Comunitarios, que establece un consumo non inferior ao 12% de enerxía primaria total mediante fontes de enerxía renovables, así como o establecido por España no Plan de Enerxías Renovables 2005-2010 que o subiu ao 12,1%. No ano 2010, en Galicia, a porcentaxe de enerxía primaria procedente de fontes de enerxías renovables acadou no ano 2010 o 22%, o 24% no ano 2014 e rexistra un descenso en 2015, último dato actualizado, ata o 19% (Ilustración 42).

Para o sector do transporte, o obxectivo fixado séguese a través da medida **Consumo de enerxía procedente de fontes renovables no transporte**, a cal amosa que en Galicia, no ano 2015, a porcentaxe de enerxía procedente de fontes renovables foi do 6,9%, valor superior ao 4,1% fixado polo *Plan nacional de enerxías renovables 2011–2020* e 1,1 punto máis que no ano anterior.

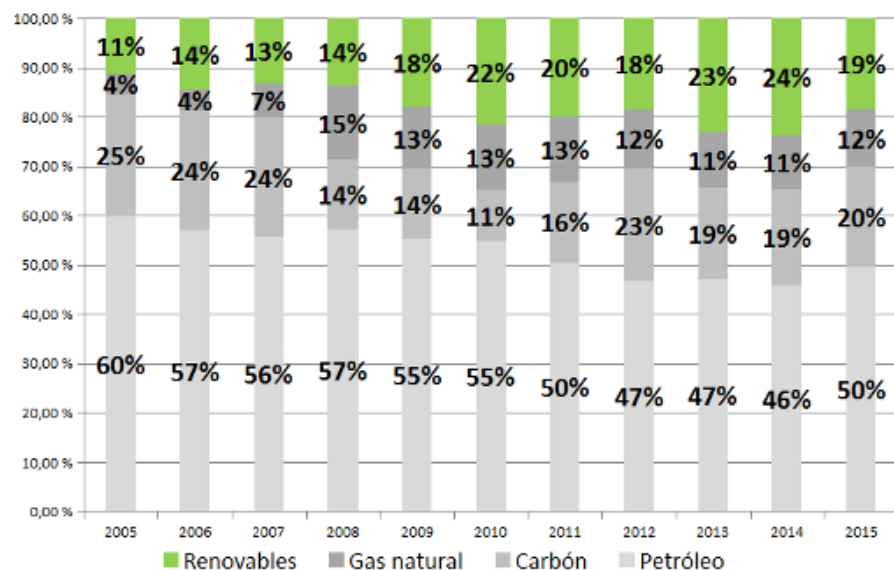

Ilustración 41. Consumo de enerxía primaria renovable

Por último, o indicador **Intensidade enerxética final** mide o custo en termos enerxéticos que precisa a economía para crear riqueza. É a relación entre o consumo enerxético final que unha economía precisa para funcionar e a produción en termos de renda acadada ou produto interior bruto (PIB). En Galicia a intensidade enerxética final é maior que en España debido a que na nosa Comunidade Autónoma se encontran varias plantas cuxos procesos produtivos son moi intensivos no consumo de enerxía.

A intensidade enerxética final, a nivel galego, diminuíu no ano 2015 con respecto a 2013 e 2014 (0,110 ktep/millón de €), posiblemente como consecuencia da maior eficiencia na utilización dos recursos enerxéticos. O consumo enerxético final (medida 2) en Galicia durante 2015 foi de 6.093 ktep diminuíndo lixeiramente os niveis de 2013 e 2014, polo que parece que se produciu neste anos un incremento da eficiencia enerxética en Galicia (Ilustración 42).

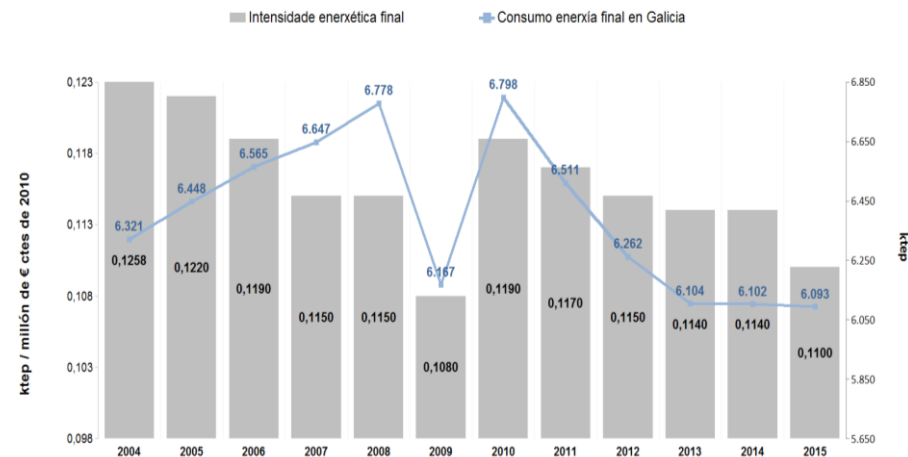

Ilustración 42. Intensidade enerxética final

No que atinxe ao Ciclo de materiais, os indicadores de residuos fan o seguimento da xeración bruta de residuos, da recollida selectiva destes e do servizo de Punto limpo a nivel concello.

A **Xeración de residuos urbanos** apunta un leve ascenso con respecto ao 2015 pero inferior ao inicio da serie temporal (2011) e inferior aos obxectivos fixados polo Plan de xestión de residuos urbanos de Galicia (PXRUG) medidos en kg/habitante/día (Ilustración 43). Distinto comportamento ofrece o ámbito litoral, no que se superan os valores do PXRUG, aínda que o período 2011-2016 amosa unha caída global de xeración de residuos.

Pola súa banda, **A recollida selectiva bruta** ofrece uns valores moi semellantes aos de anos anteriores, con pequenas reducións na fracción de papel-cartón e materia orgánica e pequenos incrementos nas de vidro e envases lixeiros.

O indicador de **Dotación de puntos limpos** sinala a tendencia positiva, tanto no número instalacións de puntos limpos (147) en 143 concellos como a porcentaxe de poboación con este servizo (88%). A variación deste indicador no período 2011-2016, indica aumentos do 11% en concellos con servizo de punto limpo e do 16% en poboación con este servizo.

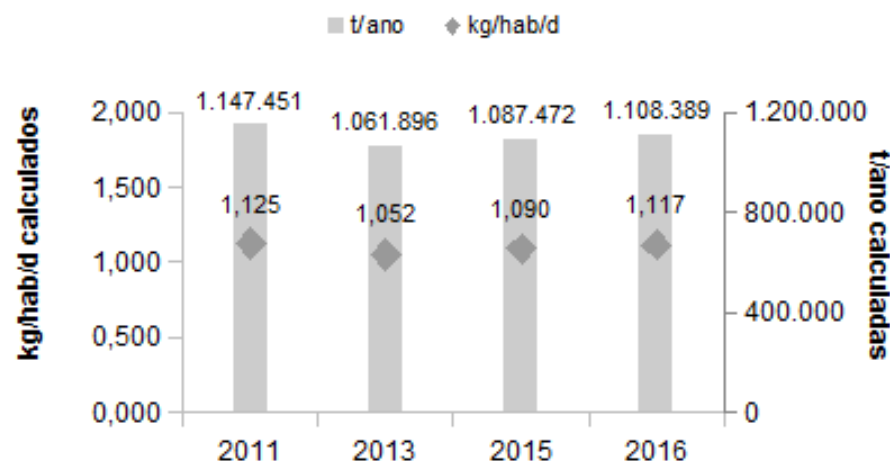
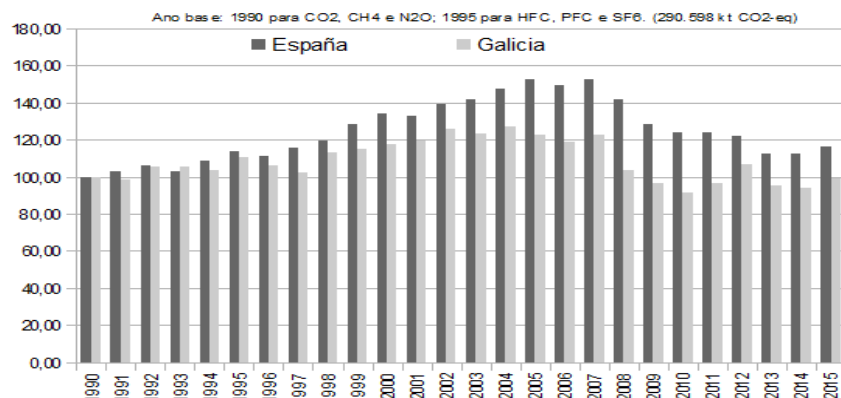

Ilustración 43. Xeración de residuos urbanos

Galicia contribúe co obxectivo definido pola Unión Europea de reducir as súas emisións nun 20% con respecto aos niveis do ano 1990. As emisións de gases de efecto invernadoiro en Galicia no 2015 situáronse un 1,0% por debaixo do ano 1990 (Ilustración 44). A evolución dos distintos sectores neste período de tempo mostra un comportamento desigual. Así, mentres que as emisións das industrias do sector enerxético e as emisións asociadas aos procesos industriais reducíronse un 20,2% e un 15,4% respectivamente, sectores coma o transporte, a categoría “outros sectores” e a agricultura, aumentaron as súas emisións nun 54,9 %, 39,1% e un 11,9% respectivamente.

Ilustración 44. Evolución anual das emisións de CO₂ equivalentes en Galicia

A **Estratexia de Impulso á Biomasa 2014-2020** desenvolvida pola Xunta de Galicia pretende poñer en valor o monte galego mediante a promoción dunha industria asociada á valorización enerxética da biomasa favorecendo unha xestión forestal que facilite o seu desenvolvemento económico. Entre os obxectivos buscados atópanse impulsar o aforro e a eficiencia enerxética en familias, empresas e nas administracións públicas; protexer o medio natural mediante a redución de emisións de CO₂ ou reducir a dependencia enerxética dos derivados do petróleo. Entre os seus obxectivos está o aforro e eficiencia enerxética que se cifran nunha diminución do gasto en 70M€/ano na compra de combustibles fósiles e un aforro de ata un 65% con respecto ao gasóleo e dun 45% respecto ao gas natural.

Incidindo no aforro enerxético e no uso eficiente da enerxía, a Xunta de Galicia, a través do INEGA, elaborou un manual de boas prácticas orientado aos fogares como ámbito no que se consume o 30% da enerxía e que se traduce como principal causa das emisións de CO₂ en Galicia.

Liña estratéxica H: Afianzar o protagonismo exterior de Galicia

O posicionamento de Galicia no exterior ten no Camiño de Santiago un dos piares máis sólidos. O Camiño de Santiago ratifica a tendencia positiva cun crecemento do número de peregrinos do 6% en verán e do 9% entre xaneiro e setembro con respecto ao ano 2016. O interese dos turistas por Galicia segue medrando como así o din as cifras do Instituto Nacional de Estatística (INE) que sinalan un incremento do 3,2% do número de turistas rexistrado no período xaneiro-xullo de 2017 en relación ao mesmo período do ano 2016. O turista internacional segue gañando peso no conxunto do turismo que chega a Galicia, crece por quinto ano consecutivo e representa preto do 19% da demanda en establecementos regrados; o verán de 2017 supuxo un incremento de máis do 20% con respecto ao verán de 2016 e un 11,8% se se compara o período novembro 2016-novembro 2017.

2. Conclusión

O seguimento da sustentabilidade territorial de Galicia

O PSST ten a función de avaliar o grao de desenvolvemento das DOT e a súa eficacia en termos de sustentabilidade.

Nestes seis anos dende a aprobación das DOT, o desenvolvemento dos instrumentos de ordenación territorial e urbanística cífrase nun plan territorial integrado —Plan de ordenación do litoral— e 38 PXOM adaptados ás DOT, 13 deles tamén ao POL. Outros 178 concellos están nese proceso, supoñendo en conxunto, en termos de poboación, o 63,79% da poboación galega e, en termos de superficie, o 68,53% de Galicia.

A partir dos resultados ofrecidos polos indicadores calculados é posible apuntar algunhas cuestións sobre a tendencia observada en distintas variables ambientais e socioeconómicas:

Consumo eficiente de solo

O indicador Dinámica urbanística sinala a necesidade de que os plans urbanísticos adecúen as súas previsións á demanda real. No sistema de cidades das DOT (A Coruña, Vigo, Pontevedra, Lugo, Ourense, Ferrol e Santiago de Compostela) o solo urbanizable transformado acada o 22,6% para o uso industrial e o 16,9% para o residencial e terciario. Nos concellos que forman parte do sistema urbano intermedio —cabeceiras e subcabeceiras— un 34,1% e un 1,9% respectivamente. Finalmente nos Nodos para o equilibrio territorial (NET) estas porcentaxes son 22,5% e 4,9%.

As variacións nas distintas coberturas de solo analízase con indicador **Usos do solo**. Entre 2005 e 2014 sinala un incremento da cobertura artificial dun 4,7% (cobertura que inclúe as infraestruturas viarias ademais do solo urbanizado), da cobertura de arboredo (8,3%), especialmente das frondosas caducifolias (8,6%) e coníferas (8,3%) e unha diminución de mato, prados e pastizais, (7,8% e do 5,1% respectivamente).

O rexistro único de demandantes de vivenda protexida emprégase como ferramenta obxectiva para a planificación dos ámbitos de reserva de solo para vivenda protexida tanto en ámbitos urbanos como en vilas e núcleos rurais con criterios de sustentabilidade.

Autosuficiencia dos fluxos metabólicos

A intensidade enerxética final diminuíu no ano 2015 con respecto a 2013 e a 2014 (0,1100 ktep/millón de €), o que supón unha maior eficiencia na utilización dos recursos enerxéticos.

O consumo final bruto de enerxía procedente de fontes renovables é do 38,4% no ano 2015 en Galicia, valor moi superior aos obxectivos que España marcou no PANER para os anos 2015 (17,4%) e 2020 (22,7%) o que supón unha tendencia acorde coa liña trazada nas DOT, que orienta cara a utilización de fontes de enerxías renovable, de xeito que diminúan as emisións de gases contaminantes e de efecto invernadoiro.

O aumento de emisións de GEI en 2015, estimadas nun 5,7%, sinala un cambio na tendencia decrecente que amosaba dende o ano 2012, aínda que no período 1990-2015 Galicia reduce as emisións nun 1%.

O consumo final bruto de electricidade procedente de fontes renovables é do 77,2% en 2015 o que reforza a tendencia crecente que vén dende o 2005 cun 46,8%, ambos superiores ao obxectivo do 33,8% fixado polo PANER para o 2015.

Se se analiza o consumo de enerxía primaria discriminando aquelas que son renovables, Galicia supera os obxectivos do 12% e do 12,1% que, no ano 2010, sinalaron a Unión Europea e o Estado español respectivamente, ao acadar o 22% do consumo de enerxía primaria procedente de renovables. No ano 2015 este valor é do 19%.

En relación ao ciclo hídrico, o indicador *Calidade das augas de baño* sinala a liña ascendente da mellora ao longo do tempo da calidade das zonas de baño. Das 503 zonas analizadas, o 74% obtiveron a cualificación de *Excelente*, o 16% de *Boa*, o 6% de *Suficiente* e o 4% de *Insuficiente*.

O indicador *Variación do estado das masas de auga* pon de relevo que, consideradas conxuntamente as masas de auga superficiais e as subterráneas, o 77% delas presentaron un estado total “Bo ou mellor”, mentres que o 23% obtiveron un estado total “Peor que bo”.

A xestión dos residuos, no período 2011–2016, marcan unha evolución positiva aínda que os resultados interanuais poden indicar variacións negativas pouco significativas, tanto en xeración global de residuos como en recollida selectiva para algunha fracción. Entre 2011 e 2016 reduciuse a xeración de residuos global en máis de 39.000 toneladas (3,4%) aínda que o último ano rexistrou un incremento inferior ao 2%. Dende a aprobación

das DOT, entre 2011 e 2016, incrementouse nun 17% a poboación con servizo de punto limpo, ata acadar o 88% neste último ano.

Funcionalidade dos ecosistemas.

A posta en marcha dunha estratexia para a mellora da funcionalidade dos ecosistemas naturais e a protección da biodiversidade abórdase a través da definición espacial dunha Infraestrutura verde en Galicia, de acordo coa definida pola Comisión Europea para Europa e coa lei estatal do Patrimonio Natural e da Biodiversidade.

Son accións para a protección, conservación, difusión e fomento dos bens que integran o patrimonio natural de Galicia a posta en marcha dos plans de uso e xestión de seis parques naturais e un parque nacional, así como a creación da Rede de reservas da biosfera de Galicia.

Valorización do patrimonio humano. Protexer o patrimonio cultural

Os indicadores do bloque Patrimonio cultural sinalan a tendencia positiva nas estratexias de valorización do patrimonio cultural incluídas nas DOT. Por unha banda o número de BIC identificados ascende a 730, cifra que supón un incremento do 12% dende 2011, e por outra banda as autorizacións concedidas pola Dirección Xeral de Patrimonio Cultural seguiron aumentando ao longo do período analizado (2013-2016) ata superar as 27.000.

Cohesión social e diversidade

Os indicadores socioeconómicos calculados ofrecen algunhas tendencias con distinto grao de transcendencia para o equilibrio territorial e a cohesión social:

Incremento da mobilidade laboral ao reducirse os índices municipais en indicadores como Autocontención laboral (-3,1% respecto de 2011), que reflicte unha menor capacidade dos concellos para contratar a súa poboación residente, o cal redonda nun incremento da necesidade de desprazarse diariamente e polo tanto nun incremento de utilización do transporte, particularmente do privado.

Mellora continuada do acceso potencial da poboación a redes de banda larga en desenvolvemento do Plan de Banda larga 2020, que asume o obxectivo establecido na Axenda Dixital para Europa de garantir unha cobertura de banda larga de cando menos 30Mbps para a totalidade da poboación e impulsar a contratación nos fogares de servizos de banda larga de máis

de 100Mbps. Galicia presenta unha cobertura global dun 61,30% da poboación, apreciándose unhas porcentaxes significativamente máis altas nas sete grandes cidades (0 95% na Coruña, Lugo, Ourense e Vigo; o 85% en Ferrol e Santiago de Compostela e un 75% en Pontevedra) ao igual que no ámbito litoral onde a porcentaxe de poboación con esta cobertura o 67,8%.

Dinámica poboacional cunha tendencia continuada de perda de poboación, baixa natalidade, avellentamento, altos índices de dependencia e forte polaridade urbana-rural. No ano 2016, Galicia contaba con 2.718.525 habitantes, case 49.000 menos que en 2006, o que representa unha diminución do 1,8% nun decenio. A isto únese a baixa densidade de poboación, que no rural atópase nun valor medio de 21,8 habitantes por km² fronte aos 91,9 hab/km² de Galicia, moi distante dos máis de 1.000 hab/km² de concellos que acollen as sete grandes cidades e algunhas vilas (A Coruña 6.331 hab/km²).

Gran potencial de crecemento da *Agricultura ecolóxica* que vén mantendo unha tendencia crecente nos últimos anos, tanto en superficie inscrita como en número de operadores. No período 2013-2016 aumentou en case un 77% da superficie inscrita no consello regulador e nun 44% no número de operadores.

Cabe resaltar que este crecemento vén xerado de forma maioritaria pola expansión da gandería extensiva con base en prados e pasteiros, sendo as provincias de Lugo e Ourense as que amosan un maior crecemento e actividade, e que o crecemento da superficie é considerablemente superior ao do número de operadores, o cal indica que o as explotacións están crecendo en superficie.

Integración paisaxística

O ano 2016 supuxo outro paso adiante no desenvolvemento da Lei da paisaxe de Galicia coa elaboración e inicio da tramitación das Directrices da paisaxe como un dos instrumentos para a xestión e protección da paisaxe galega.

O valor da paisaxe supón a necesidade de establecer cautelas sobre a incidencia das actividades humanas. En virtude das distintas normas que operan para evitar impactos negativos na paisaxe, no ano 2016 informáronse máis de 600 expedientes, un 34,04% máis que no ano anterior; entre estes figuran 51 Estudos de impacto e integración paisaxística elaborados en 47 concellos, un 112,5% máis que en 2015.

O indicador *Diversidade paisaxística* presenta, para o período 2011–2014, unha diminución tanto en termos de diversidade agrícola, que parte dun valor baixo como de diversidade forestal. Por grandes áreas paisaxísticas a maior perda de diversidade agrícola ten lugar na Mariña-Baixo Eo e nas Serras orientais. A cobertura agrícola dominante segue a ser a de "cultivos e prados", cun 24% da superficie, e cunha estrutura moi desigual en tamaño.

A diversidade forestal cun valor alto para Galicia sofre un retroceso que é máis acusado nas Serras surorientais e na Galicia setentrional. As masas de frondosas caducifolias teñen o maior peso relativo, co 14% das coberturas forestais, aínda que estas “manchas” presentan o menor tamaño medio e unha forte variabilidade deste.

O indicador *Índice de xestión das paisaxes* amosa unha maior diversidade agroforestal nas comarcas litorais do sur de Galicia, mentres que as comarcas de Terra de Chantada e Alto Arnoia son as que presentan a menor diversidade agroforestal de Galicia.

Táboa de ilustracións

Ilustración 1. Estado de adaptación ás DOT dos PXOM. Setembro de 2017.....	13
Ilustración 2. Evolución provincial de PXOM adaptados ás DOT	13
Ilustración 3. Valores provinciais do número de PXOM adaptados ás DOT ou en elaboración. Setembro 2017.....	13
Ilustración 4. Estado do planeamento segundo o sistema de asentamentos	13
Ilustración 5. Estado do planeamento municipal en setembro de 2016.....	14
Ilustración 6. Número de instrumentos de desenvolvemento aprobados ou en elaboración (2011 – 2017).....	14
Ilustración 7. Superficie de solo urbanizable transformado (ha)	15
Ilustración 8. Superficie de solo urbanizable transformada (ha)	16
Ilustración 9. Superficie transformada de solo urbanizable delimitado (SUD) e non delimitado (SUND) transformada segundo o sistema de asentamentos das DOT en 2014 (ha)	17
Ilustración 10. Superficie de solo urbanizable transformado (ha)	17
Ilustración 11. Porcentaxes de solo urbanizable transformado (mediana)	17
Ilustración 12. Superficie de solo urbanizable delimitado (SUD) transformado (%)..	18
Ilustración 13. Superficie de solo urbanizable delimitado (SUND) transformado (%)	18
Ilustración 14. Superficie de solo urbanizable total transformado segundo usos (%)	18
Ilustración 15. Valor da mediana segundo os niveis do sistema de asentamentos ..	19
Ilustración 16. Superficie de solo transformado.....	19
Ilustración 17. Mediana de solo transformado segundo uso e nivel do sistema de asentamentos (SUD)	20
Ilustración 18. Velocidade ou ritmo da dinámica urbanística	21
Ilustración 19. Mediana de solo transformado segundo uso e nivel do sistema de asentamentos (SUND)	20
Ilustración 20. Grao de axuste temporal para o solo urbanizable residencial ou non industrial e para o solo urbanizable industrial.....	23
Ilustración 21. Comparativa. Sistema de cidades	24
Ilustración 22. Comparativa. Sistema urbano intermedio	25
Ilustración 23. Comparativa. Nodos para o equilibrio do territorio	25
Ilustración 24. Comparativa. Outros concellos principais	26
Ilustración 25. Desviacións estándar dos valores dos catro indicadores de Ocupación do territorio para cada concello	27
Ilustración 26. Demandantes de vivenda protexida	28
Ilustración 27. Variación do índice de diversidade agrícola e forestal no período 2011-2014	30
Ilustración 28. Variación da Autocontención laboral 2011 – 2016	32
Ilustración 29. Poboación con cobertura de redes fixas de >o igual a 30 Mbps (%)	32
Ilustración 30. Variación da Autosuficiencia en emprego en Galicia 2011-2016	33
Ilustración 31. Número de establecementos comerciais por cada 1.000 hab (2015)	34
Ilustración 32. Intensidade turística	35
Ilustración 33. Superficie total rexistrada e núm. de operadores (CRAEGA)	37
Ilustración 34. Especialización gandeira: UG por especies	37
Ilustración 35. Carga gandeira 1999-2013	38

Ilustración 36. Variación relativa dos usos do solo 2005-2014.....	38
Ilustración 37. Número de BIC (ano 2016).....	40
Ilustración 38. Evolución da calidade das augas de baño Galicia.....	41
Ilustración 39. Evolución do consumo final bruto de enerxía renovable	42
Ilustración 40. Consumo final bruto de electricidade renovable	42
Ilustración 41. Consumo de enerxía primaria renovable	43
Ilustración 42. Intensidade enerxética final	43
Ilustración 43. Xeración de residuos urbanos	44
Ilustración 44. Evolución anual das emisións de CO2 equivalentes en Galicia.....	44